

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

**Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu
– Estonská republika**

Bc. Aydan Ahmadova

© 2023 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Aydan Ahmadova

Hospodářská politika a správa
Podnikání a administrativa

Název práce

Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Estonská republika

Název anglicky

Economic development in the countries of the former Soviet Union – the Republic of Estonia

---

Cíle práce

Cílem diplomové práce je analyzovat hospodářský vývoj v Estonské republice ve vybraném časovém období. Dílčím cílem práce je identifikovat hlavní faktory ovlivňující hospodářský vývoj v Estonské republice.

Metodika

Diplomová práce bude rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část práce bude zpracována formou literární rešerše s využitím studia odborné literatury, čerpány budou rovněž aktuální informace z odborných časopisů a webových stránek oficiálních institucí. V praktické části práce bude provedena analýza základních makroekonomických ukazatelů souvisejících s hospodářským vývojem vybrané země. Pro analýzu shromážděných údajů bude využita statistická analýza. Aktuální data budou čerpána ze statistického úřadu vybrané země. V práci bude použita zejména metoda deskripce a analýzy.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

Estonská republika, ekonomický rozvoj, makroekonomické ukazatele, hrubý domácí produkt, inflace, nezaměstnanost, státní rozpočet, platební bilance.

Doporučené zdroje informací

BRČÁK, J. SEKERKA, B. STARÁ, D. Makroekonomie – teorie a praxe. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-492-3.

HOLMAN, R. Ekonomie. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-278-6.

JUREČKA, V. Makroekonomie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4386-8.

MANKIW, N. G. Zásady ekonomie. Praha: Grada, 1999. ISBN 978-80-7169-891-1.

PAVELKA, T. Makroekonomie – základní kurz, 3. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007. ISBN 978-80-86175-58-4.

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Elizbar Rodonaia, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 30. 12. 2021

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 8. 2. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 27. 03. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Estonská republika" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 01.04.2023

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Elizbaru Rodonaiovi, Ph.D., za odborné vedení, pomoc a rady při práci, trpělivost a podporu během psaní diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině za neustálou podporu a pomoc.

Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Estonská republika

Abstrakt

Tématem této práce je hospodářský rozvoj v zemi bývalého Sovětského svazu, konkrétně v Estonské republice. V první části práce je popsána charakteristika čtyř hlavních makroekonomických ukazatelů, kterými jsou hrubý domácí produkt, inflace, nezaměstnanost a platební bilance, s jejichž pomocí je zkoumáno téma práce. Dále jsou v práci stručně popsána dělení ekonomické teorie a vývoj makroekonomie a cíle jejího studia. Druhá část práce je věnována podrobné analýze ekonomického vývoje Estonska. S pomocí odborné literatury jsou popsány historické události země před získáním nezávislosti, včetně začlenění do Sovětského svazu, dále procesy politických změn a transformace postsovětské ekonomiky, včetně hlavních reforem na cestě k budování nezávislé a svobodné ekonomiky. Následující kapitoly praktické části se zaměřují na hlavní makroekonomické ukazatele země. Jsou analyzovány změny údajů v čase a následně jsou porovnány ukazatele pobaltských států. Sledované období začíná rokem 1995 a pokračuje až do roku 2022. Informace a údaje pro analýzu jsou získávány především z databáze estonské centrální banky, estonského statistického úřadu, světové banky. Následně jsou pro lepší pozorování a studium makroekonomického vývoje shromážděné údaje zpracovány do různých grafů, které jsou následně podrobně komentovány. Výsledkem je vyhodnocení a shrnutí získaných informací.

Klíčová slova: Estonská republika, hospodářský vývoj, makroekonomie, makroekonomické ukazatele, hrubý domácí produkt, inflace, nezaměstnanost, platební bilance, Baltské státy, Sovětský svaz, Evropská unie

Economic development in the countries of the former Soviet Union - Republic of Estonia

Abstract

The topic of this dissertation is economic development in the country of the former Soviet Union, namely the Republic of Estonia. The first part of the thesis describes the characteristics of the main four macroeconomic indicators, which are gross domestic product, inflation, unemployment and balance of payments, by which the topic of the thesis is investigated. In addition, part of the theory also includes a brief description of the sections of economic theory as well as the development of macroeconomics and its purposes. The second part of the thesis is devoted to a detailed analysis of the economic development of Estonia. With the help of professional literature the historical events of the country before independence are described, including the annexation to the Soviet Union, further describing the processes of political change and the transformation of the post-Soviet economy, including major reforms on the road to an independent and free economy. The following chapters focus on the country's main macroeconomic indicators. There is an analysis of changes in the data over time and a subsequent comparison of the indexes of the Baltic States. The tracking period starts in 1995 and continues until 2022. Information and data for analysis is mainly collected from the database of the Estonian Central Bank, the Estonian Statistical Office, the World Bank. Subsequently, for better observation and study of macroeconomic development, the collected data are processed in various graphs, which in turn are commented in detail. As a result, the obtained information is evaluated and summarized.

Keywords: Republic of Estonia, economic development, macroeconomics, macroeconomic indicators, gross domestic product, inflation, unemployment, balance of payments, Baltic States, Soviet Union, European Union

Obsah

1 Úvod	11
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce.....	12
2.2 Metodika.....	12
3 Teoretická východiska	14
3.1 Subjekty makroekonomie	15
3.2 Ukazatele a cíle makroekonomie	16
3.3 Hrubý domácí produkt.....	17
3.3.1 Druhy HDP	18
3.3.2 Měření HDP	19
3.4 Inflace	21
3.4.1 Druhy inflace	21
3.4.2 Měření inflace	25
3.4.3 Důsledky inflace	27
3.5 Nezaměstnanost	28
3.5.1 Typy nezaměstnanosti	29
3.5.2 Měření nezaměstnanosti	30
3.5.3 Důsledky nezaměstnanosti	31
3.6 Platební bilance	32
4 Vlastní práce	35
4.1 Charakteristika Estonské republiky.....	35
4.2 Historický přehled	36
4.2.1 První zmínky o vzniku	36
4.2.2 Vznik republiky	37
4.2.3 Zařazení do SSSR	38
4.2.4 Cesta k nezávislosti.....	38
4.3 Etapy významné proměny	39
4.3.1 Počátek transformace	39
4.3.2 Liberalizace.....	41
4.3.3 Stabilizace a související reformy	43
4.3.4 Privatizace	46
4.4 Hlavní makroekonomické ukazatele hospodářského vývoje.....	48
4.4.1 Hrubý domácí produkt.....	48
4.4.2 Inflace	51
4.4.3 Nezaměstnanost	53
4.4.4 Platební bilance	58

4.5	Komparace makroekonomických ukazatelů pobaltských států.....	63
4.5.1	HDP na obyvatele	64
4.5.2	Inflace.....	65
4.5.3	Nezaměstnanost	66
4.5.4	Platební bilance.....	67
5	Výsledky a diskuse.....	69
6	Závěr	72
7	Seznam použitých zdrojů	74
8	Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk.....	79
8.1	Seznam obrázků.....	79
8.2	Seznam tabulek	79
8.3	Seznam grafů	79
8.4	Seznam použitých zkratk.....	80

1 Úvod

S pádem dlouholeté sovětské nadvlády se osvoboditelným a následně nezávislým zemím uvolnila cesta ke zlepšení jejich ekonomického úspěchu. Tato událost dala naději na změnu státům patřícím do sovětského systému, které přežily původní socialismus a stály před úkolem transformovat všechny společenské vrstvy plánované ekonomiky a nastolit ústavní demokracii.

Některé země bývalého komunistického režimu, zejména ty evropské, se dnes skutečně liší od stavu, v kterém se nacházely bezprostředně poté, kdy získaly samosprávu. Včasná opatření jim pomohla dosáhnout lepších ekonomických výsledků. Estonská republika, která se nachází na severovýchodě Evropy a má nejmenší rozlohu mezi pobaltskými státy, je považována za jednu z takových zemí. Ve srovnání s ostatními zeměmi bývalého Sovětského svazu se Estonsko spolu s dalšími dvěma sousedními republikami vyznačuje lepšími životními podmínkami a demokratickou svobodou. V tomto ohledu je dokonce často považováno za nejúspěšnější případ transformace komunismu v liberální demokracii s volným trhem.

Přestože některé ekonomické reformy byly zahájeny již na konci 80. let, obnovení formální nezávislosti v roce 1991 znamenalo začátek přechodu k radikálním reformám. Vláda vedená talentovaným vědcem a historikem Martem Laarem usilovala především o hospodářskou prosperitu a zlepšení životní úrovně. Za tímto účelem byly podniknuty odvážné a rozhodné kroky, včetně rozsáhlých liberalizačních procesů, stabilizace ekonomiky, zavedení měnového fondu a navázání estonské koruny na tehdy nejstabilnější evropskou měnu - německou marku, efektivního daňového systému s jednotnou pevnou daní z příjmu fyzických a právnických osob a rozsáhlého privatizačního procesu, který ukončil éru 50 let společné výroby. Díky hospodářskému rozmachu a prokázání vysokého tempa růstu bylo Estonsko nazýváno jedním z "pobaltských tygrů". Zkušenosti země, která rozhodnými a transparentními opatřeními přeměnila příkazovou ekonomiku na aktivně fungující tržní hospodářství a připravila tak Estonsku cestu ze Sovětského svazu do Evropské unie, což byl důležitý mezník v jeho historii, a následné změny v hospodářském vývoji lze právem považovat za estonský zázrak. Země se však zjevně nehodlala zastavit. Její následné uznání za vyspělou zemi, odhodlání republiky vypořádat se s krizemi a jejich důsledky a zlepšení klíčových makroekonomických ukazatelů a stavu ekonomiky svědčí o její touze jít dál.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem této práce je analyzovat ekonomický vývoj země bývalého Sovětského svazu - Estonské republiky za určité časové období pomocí vybraných makroekonomických ukazatelů, konkrétně hrubého domácího produktu, inflace, nezaměstnanosti a platební bilance. Dílčím cílem práce je identifikovat hlavní faktory ovlivňující ekonomický vývoj a popsat vývoj hospodářské politiky v zemi a také provést komparativní analýzu změn makroekonomických ukazatelů tří pobaltských republik, včetně Lotyšska a Litvy, které jsou také postsovětskými zeměmi.

2.2 Metodika

Práce byla rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část práce byla zpracována formou literární rešerše s použitím studia odborné literatury. Informace byly čerpány z prací českých i zahraničních autorů. Kromě využití odborné literatury byly použity také aktuální informace z odborných internetových zdrojů. Tato část práce byla věnována především zkoumání a vysvětlení hlavních ukazatelů makroekonomického vývoje, mezi které patří hrubý domácí produkt, inflace, nezaměstnanost a platební bilance, a které byly následně použity v analytické části práce. Jednotlivé typy a metody výpočtu jednotlivých ukazatelů byly podrobně popsány, stejně jako jejich důsledky. Na začátku teoretické části bylo také zmíněno stručné vymezení oborů ekonomické teorie a hlavní cíle makroekonomie.

Praktická část práce byla věnována podrobné analýze vývoje hlavních makroekonomických ukazatelů Estonské republiky. Tato část byla následně rozdělena do několika kapitol. Na začátku analytické části byla uvedena obecná charakteristika zkoumané země, po níž následoval stručný popis historie země pro lepší pochopení událostí, zejména počátku období správy země Sovětským svazem. K poskytnutí rozsáhlých informací byly použity oficiální dokumenty a odborná zahraniční literatura. Ve třetí podkapitole byly podrobně popsány ekonomické a politické reformy, jejichž prostřednictvím se Estonsku podařilo transformovat důsledky plánovaného hospodářství, které bylo výsledkem téměř padesátileté sovětské nadvlády, a jak probíhající změny korelovaly s procesy v ekonomice po získání nezávislosti. Čtvrtá podkapitola zahrnovala popis a analýzu důležitých ukazatelů

vývoje ekonomiky země po získání nezávislosti, včetně změny HDP v běžných cenách a roční míry růstu reálného HDP; roční míry inflace; roční obecné míry nezaměstnanosti, míry nezaměstnanosti podle pohlaví a míry nezaměstnanosti obyvatelstva ve věkové skupině 15-24 let; a platební bilance, která ukazovala především na změny běžného účtu platební bilance, jakož i na vývoj obchodní bilance. V závěrečné kapitole praktické části byla provedena klasifikace a srovnání hlavních makroekonomických ukazatelů Estonska s ukazateli Lotyšska a Litvy. Časový rámeček sledování byl stanoven mezi roky 1995 a 2022, což umožnilo podrobnější a podloženější analýzu změn údajů. Analýza byla založena na sekundárních údajích získaných z databáze Estonské centrální banky - Eesti Pank, Estonského statistického úřadu - Statistikaamet a Světové banky - World Bank. Údaje byly zaznamenány do statistických grafů a diagramů, což umožnilo lépe zobrazit dynamiku vybraných ukazatelů. Hlavní metodou použitou při dosahování stanovených cílů byla metoda analýzy a porovnání. Na závěr s popisem nejdůležitějších okamžiků ve vývoji ekonomiky země bylo provedeno shrnutí celé práce.

3 Teoretická východiska

Ekonomie je věda, která studuje lidské chování z hlediska vztahu mezi neomezenými lidskými potřebami a omezenými zdroji při výrobě užitečných statků (Samuelson et al., 2009). Ekonomie sdružuje systém věd, které studují ekonomické vztahy vyplývající z vzájemného působení mezi lidmi. Jako věda zahrnuje ekonomickou teorii, která slouží jako obecný teoretický základ pro všechna odvětví ekonomické vědy, a její konkrétní zaměření.

V současné době se ekonomická teorie skládá ze dvou oblastí: mikroekonomie a makroekonomie. Až do počátku 30. let 20. století, tedy před zrodem keynesiánství, však měla jednu část, mikroekonomii, která se začala formovat v poslední třetině 19. století. Nejedná se o samostatné předměty, ale spíše o doplňující se pohledy na obecný předmět ekonomie (Pavelka, 2007). Mikroekonomie se zaměřuje na jednání a rozhodovací procesy jednotlivých subjektů v ekonomice, jako jsou domácnosti, zaměstnanci a podniky, a na jejich vzájemné působení na trhu, zatímco makroekonomie se soustřeďuje na široké problematiky, jako je růst produktu, míra nezaměstnanosti, inflační růst cen, schodky veřejných rozpočtů, úroveň vývozu a dovozu, a zabývá se faktory ovlivňujícími širší ekonomiku a rodícími se směry změn v ní (Mankiw, 2012).

Základy makroekonomie jako samostatného vědního oboru byly položeny Johnem Maynardem Keynesem, který zdůvodnil potřebu státní regulace ekonomiky jako celku. Byla to právě Keynesova ekonomická teorie, která ovládla oblast makroekonomie a veřejné politiky (Vechkanov, 2007). Makroekonomie analyzuje nejen strukturální složky národního hospodářství, ale také vztahy mezi obecnými ekonomickými jevy a procesy v měřítku národního hospodářství a jeho interakce s globální ekonomikou.

Vazba mezi makroekonomií a mikroekonomií se projevuje určitými podmínkami. Na makroekonomické úrovni se například zkoumají reakce domácností a firem na vládní regulaci, což přispívá k posouzení dopadů různých vládních makroekonomických politik a jejich očekávaných důsledků, a to jak ekonomických, tak sociálních. Také v ekonomice závisí mikrorozhodnutí jednotlivých podniků na tom, zda je makroekonomika zdravá, například firmy budou s větší pravděpodobností najímat pracovníky, pokud ekonomika jako celek roste. Makroekonomická výkonnost zase v konečném důsledku závisí na mikroekonomických rozhodnutích jednotlivých domácností a podniků. Oceňování je aplikováno na racionálně jednající firmy a domácnosti v konkurenčním ekonomickém

prostředí, čímž je dosaženo účinnosti tohoto přístupu při vyvolávání učení a rozvoje u iracionálně se rozhodujících subjektů (Mankiw, 2012).

3.1 Subjekty makroekonomie

V makroekonomickém přístupu k analýze je hlavním předmětem zkoumání vzájemné působení všech subjektů ekonomiky a souhrn výsledků jejich činnosti. Hlavními makroekonomickými subjekty jsou jednotlivá odvětví národního hospodářství, která na trhu směňují finanční prostředky za poskytované služby, výrobky a výrobní faktory. Hlavním kritériem pro vymezení makroekonomických subjektů je specifická role, kterou každý z nich hraje při utváření ekonomické aktivity. Uvažují se čtyři tržní subjekty: domácnosti, firmy, vláda a zahraničí (Pavelka, 2007). Ty lze následně rozdělit na sektory, a to na sektor domácností, podnikatelský sektor, vládní sektor a zahraniční sektor.

Sektor domácností představuje souhrnný makroekonomický subjekt a zahrnuje všechny soukromé ekonomické jednotky v zemi, jejichž činnost je zaměřena na uspokojování vlastních potřeb. Domácnosti mohou zahrnovat jednotlivce nebo rodiny, které mají vlastní zdroj příjmů, jež jsou vynakládány ve společném zájmu. Všechny výrobní faktory a zdroje, které mohou zahrnovat přírodní zdroje včetně nerostných surovin a půdy, práci a kapitál, patří do vlastnictví domácností. Jejich prodejem (nebo pronájmem) vytvářejí příjmy a rozdělují je mezi běžnou spotřebu a úspory. Tak domácnosti formují poptávku po zboží (službách) a nabídku zdrojů (Brčák a kol., 2014).

Podnikatelský sektor je souhrnem všech firem registrovaných a působících v rámci určité země. Účelem těchto činností je dosažení maximálního zisku nákupem a přeměnou zdrojů získaných od domácností na zboží nebo služby, které jsou potom připraveny k využití (Brčák a kol., 2014). Mohou tedy být současně prodávajícími i kupujícími a určují poptávku po zdrojích a nabídku hotových spotřebních statků. Postavení podniku na trhu závisí na efektivnosti využívání zdrojů a výběru investičních projektů, do kterých podniky také vkládají své finanční prostředky.

Veřejný sektor se skládá ze všech vládních institucí a organizací, které kontrolují trhy a vytvářejí prostředí ve prospěch zájmů ostatních hospodářských subjektů. Činnosti jsou prováděny na úkor státního rozpočtu, v rámci kterého daně a povinné platby do státní pokladny představují příjmy a výdaje představují investice v národním zájmu (Brčák a kol.,

2014). Stát je poskytovatelem sociálních statků a dávek, reguluje příjmy země a rozděluje je do ostatních odvětví ekonomiky a je nápomocen při řešení krizových situací (Pavelka, 2007).

Zahraničním sektorem se rozumí množství ekonomických subjektů, které mají trvalé umístění za hranicemi sledované země, tj. v jiných státech. Podle ochoty státu zapojit se do zahraniční hospodářské spolupráce se rozlišuje ekonomika otevřená a uzavřená pro mezinárodní výměnu (Brčák a kol., 2014). Vzájemné ovlivňování zahraničních zemí na domácí ekonomiku probíhá prostřednictvím vzájemné výměny zboží a služeb, ale také i kapitálu, včetně úvěrování a půjčování, národní měny, cenných papírů. V takovém případě mohou jednotlivé státy vystupovat jak v roli vývozce, tak v roli dovozce (Pavelka, 2007).

3.2 Ukazatele a cíle makroekonomie

Hospodářská aktivita společnosti a rozvoj ekonomiky se vyhodnocují na základě různých ukazatelů, které vypovídají o objemu výroby a spotřeby, o příjmech a výdajích, o vývozu a dovozu, jakož i o produktivitě a životní úrovni obyvatelstva. Tyto parametry lze rozdělit na makroekonomické ukazatele, které charakterizují celkovou ekonomickou situaci daného státu, a mikroekonomické ukazatele, které charakterizují především ekonomickou situaci v rámci firem a podniků (Samuelson et al., 2009).

Hlavními makroekonomickými ukazateli efektivního ekonomického fungování jsou HDP - hrubý domácí produkt, inflace, nezaměstnanost a platební bilance. Proces fungování makroekonomie je tedy zaměřen na konkrétní cíle a k tomu jsou použity vhodné nástroje. Mezi hlavní cíle patří dosažení vysoké a rostoucí úrovně národní produkce, tj. úrovně reálného hrubého domácího produktu (HDP), vysoké zaměstnanosti s nízkou mírou nedobrovolné nezaměstnanosti, stabilní cenové hladiny ve spojení s určováním cen a mezd prostřednictvím interakce nabídky a poptávky na volných trzích a dosažení nulového salda platební bilance (Samuelson et al., 2009).

První cíl spočívá v tom, že konečným výsledkem hospodářské činnosti je poskytování zboží a služeb obyvatelům země. Souhrnným indikátorem produkce země je hrubý domácí produkt, který vyjadřuje tržní hodnotu finálních statků a služeb.

Druhým cílem makroekonomické politiky je nízká míra nezaměstnanosti a vysoká úroveň zaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti může v průběhu hospodářského cyklu kolísat.

Například ve fázi deprese poptávka po pracovní síle klesá a míra nezaměstnanosti se zvyšuje, zatímco ve fázi oživení poptávka po pracovní síle roste a míra nezaměstnanosti klesá.

Třetím cílem makroekonomie je cenová stabilita v podmínkách existence volného trhu. Běžným měřítkem všeobecné cenové hladiny je index spotřebitelských cen (CPI), který zohledňuje náklady na nákup fixního souboru spotřebního koše zboží a služeb.

Čtvrtý cíl souvisí s otevřenou ekonomikou a týká se dosažení všeobecné ekonomické rovnováhy při plné zaměstnanosti a nulové úrovni platební bilance (Vechkanov, 2007).

3.3 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt je prvním ukazatelem odrážejícím stav ekonomiky a zároveň nejsledovanějším a nejpoužívanějším makroekonomickým ukazatelem pro hodnocení úrovně rozvoje průmyslu a také celkového stavu životní úrovně jeho obyvatel. Jinými slovy, HDP je celková tržní hodnota finálních produktů vytvořených během daného období, produkovaných výrobními faktory působícími v zemi. Výrobní faktory přitom mohou patřit jak nerezidentům, tak občanům dané země (Pavelka, 2007). Jak vyplývá z uvedené definice, vztahuje se na konečné produkty - zboží a služby používané konečnými spotřebiteli, na rozdíl od meziproductů používaných jako vstupy při výrobě jiného zboží a služeb. HDP zahrnuje pouze hodnotu konečných výrobků, protože již zahrnuje ceny meziproductů.

HDP zahrnuje jak produkci hmotných položek, tak poskytování služeb, které nelze konkrétně fyzicky změřit a které byly legálně prodány. Mohou však existovat i faktory, které nejsou plně zohledněny. Jedná se například o situace, kdy se organizace úmyslně vyhýbají placení daní a kdy se dané činnosti vymykají působnosti zákona. V takovém případě hovoříme o tzv. stínové ekonomice, kterou lze rozdělit na šedou a černou. Jeho hodnoty však nejsou známy, proto se při výpočtu HDP používají pouze přibližné odhady (Lipovská, 2017).

Obvykle se odhaduje roční HDP dané země, ale někdy lze použít i čtvrtletní období, pokud je požadován průběžný odhad. Pokud vláda vykazuje HDP čtvrtletně, je hodnota obvykle uváděna v "přepočtu na roční bázi". To znamená, že uvedené údaje jsou součtem všech výdajů a příjmů za tři měsíce vynásobeným čtyřmi. Tento přístup se používá pro přehlednější porovnání čtvrtletních a ročních údajů o HDP (Mankiw, 2012).

HDP je také ukazatelem ekonomické prosperity, sociálního pokroku a v neposlední řadě důležitým ukazatelem pro hodnocení dlouhodobé konkurenceschopnosti jednotlivých

ekonomik. V této souvislosti je třeba poznamenat, že HDP nesleduje například kvalitu obyvatelstva, změny životního prostředí nebo změny v dostupnosti neobnovitelných přírodních zdrojů. Pro hodnocení prosperity jednotlivých zemí na základě jejich hospodářského růstu a kvality života používají ekonomové vedle HDP také globální ukazatel - HDP na obyvatele, který měří ekonomický výkon země na osobu a počítá se vydělením HDP země jejím počtem obyvatel, protože země s různou geografickou rozlohou mají podle toho různé hodnoty HDP. Je tomu tak i proto, že HDP se měří v národní měně každé země, takže ukazatel na obyvatele se používá proto, aby nedocházelo ke zkreslení při porovnávání údajů. Čím je hodnota vyšší, tím je obyvatelstvo produktivnější a ekonomicky aktivnější (Kadeřábková a kol., 2006).

3.3.1 Druhy HDP

Produkce jednotlivých podniků, odvětví a ekonomiky jako celku je vyjádřena v tržních cenách. Víme však také, že tržní ceny nejsou konstantní. V některých zemích rostou ceny pomalu, o několik procent ročně, v jiných velmi rychle. Protože HDP je měřítkem hodnoty, závisí jeho hodnota na úrovni a struktuře cen, v nichž jsou měřeny jeho složky. Z tohoto důvodu základní ekonomie rozlišuje dva ukazatele růstu výrobní kapacity, kterými se vyjadřuje ekonomický rozvoj - nominální a reálný HDP (Pavelka, 2007).

Nominální HDP vyjadřuje produkci finálních služeb a zboží, které jsou vyjádřeny v skutečných tržních cenách běžného roku. Tento ukazatel spolu s celkovým množstvím zboží a služeb vyrobených v zemi může být ovlivněn i změnami cenové hladiny. A v tomto ohledu je nevhodné používat ukazatel při odhadu změn reálných objemů výroby (Vlček a kol., 2005).

Reálný HDP je produkce všech finálních statků a služeb, které jsou vyjádřeny v běžných cenách v daném roce, tzn. stálých (Vlček a kol., 2005). Rozdíl mezi reálným HDP a nominálním HDP spočívá v tom, že změny reálného HDP nejsou ovlivněny kolísáním cen. Výhodou využití reálného HDP je také to, že s jeho pomocí lze v zemi měřit dynamiku konečných služeb a produktů, podle kterých se hodnotí vývoj ekonomiky.

Rozdíl mezi reálným a nominálním HDP v jednotlivých letech souvisí se změnami cen. Výjimečně existuje základní rok, kdy jsou ukazatele reálného a nominálního HDP stejné. Aby se vyloučily cenové změny, používá se v praxi tzv. deflátor HDP, což ve skutečnosti je cenový index vypočtený jako poměr nominálního HDP k reálnému HDP

vynásobený 100. Z toho vyplývá, že tento ukazatel převádí hodnotu nominálního HDP na reálný HDP (Kadeřábková a kol., 2006).

3.3.2 Měření HDP

Důležitou součástí po analýze a definici hrubého domácího produktu jsou metodiky jeho výpočtu. HDP dle Brčáka a kol. (2014) lze vypočítat následujícími třemi metodami, z nichž každá vychází z jiného hlediska:

- o výdajovou metodou;
- o výrobní (produkční) metodou;
- o důchodovou (příjmovou) metodou

Výdajová metoda

První metodou výpočtu HDP je výdajová metoda. Tato metoda se podle Jurečky a kol (2013) používá nejčastěji pro výpočet HDP podle výdajů se sečtou výdaje všech ekonomických subjektů (domácností, firem, vlády, zahraničního sektoru):

$$HDP = C + I + G + NX, \quad (1)$$

kde

C – spotřební výdaje domácností, které se vztahují k výdajům obyvatelstva na nákup zboží, služeb, oděvů;

I – investice firem (tvorba hrubého kapitálu), přesněji čisté investice nebo růst dlouhodobých kapitálových statků (budovy, stroje, zařízení). Nezahrnuje investice z hlediska ekonomiky - akcie, dluhopisy a další cenné papíry. Při výpočtu HDP zahrnují soukromé investice pouze ty, které tvoří kapitál;

G – výdaje na vládní nákupy statků a služeb - peníze vynaložené veřejnými institucemi a orgány na nákup zboží a služeb. Nepatří sem přídavky, stipendia, důchody

(transferové platby), protože jsou vypláceny bezplatně a nikoli výměnou za služby nebo zboží;

NX – čistý export - rozdíl mezi exportem a importem.

Výrobní / produkční metoda

Druhou metodou měření HDP je výrobní metoda. Při výpočtu HDP touto metodou se sčítá přidaná hodnota na každém stupni výroby konečného produktu vyrobeného v dané zemi. Přidaná hodnota je hodnota, která neobsahuje tržní ceny výrobků nakoupených pro výrobu konečného výrobku nebo služby, jedná se tedy o hodnotu vytvořenou ve výrobě. Tuto hodnotu zjistíte tak, že od zisku dosaženého při prodeji odečtete částku vynaloženou na výrobky potřebné při výrobě. Výhodou této metody je, že umožňuje odhadnout roli konkrétní výroby, organizace ve struktuře národního HDP (Jurečka a kol., 2013).

Podle Brčáka a kol. (2014) lze hodnotu HDP podle produkční metody vypočítat podle následujícího postupu:

$$HDP = \text{hodnota produkce} - \text{meziprodukt} + \text{daně z produktů} - \text{dotace} \quad (2)$$

Důchodová / příjmová metoda

Třetím možným způsobem měření HDP je důchodová metoda. Je založena na součtu příjmů všech subjektů za celé národní hospodářství (mzdy, zisky, prémie, nájemné, úroky), které působí na území státu, a k těmto subjektům se přičítají dvě nepřijmové složky: amortizace a čisté nepřímé daně z podnikání, tj. daně minus dotace. Nejsou zahrnuty platby úroků ze státního dluhu. Při této metodě by se kromě příjmů rezidentů měly zahrnout i příjmy nerezidentů, pokud byly dosaženy v rámci zeměpisné hranice státu (Holman, 2018).

Hodnotu HDP důchodovou metodou podle Brčáka a kol. (2014) lze vypočítat následovně:

$$HDP = \text{mzdy a platy (včetně ostatních náhrad zaměstnancům)} + \text{zisky firem} + \text{renty} \\ + \text{čisté úroky} + \text{amortizace} + \text{nepřímé daně} - \text{subvence} \quad (3)$$

3.4 Inlace

Inlace je jedním z nejdůležitějších makroekonomických problémů a neoddelitelným doprovodem tržní ekonomiky. Již několik desetiletí patří inflace k významným a naléhavým ekonomickým tématům. Projevuje se neustálým zvyšováním celkové cenové hladiny v zemi, což má nepříznivý vliv na měnový a hospodářský systém jako celek. Inflační procesy je třeba držet pod kontrolou, jinak hrozí vysoký potenciál hospodářského kolapsu (Pavelka, 2007).

Podstatou inflace je nerovnováha mezi agregátní nabídkou a poptávkou, která převyšuje agregátní nabídku a která vznikla současně na trhu komodit, peněz a zdrojů. V důsledku celkového zvýšení cenové hladiny a zvýšení množství peněz v ekonomice vede inflace ke snížení kupní síly. To znamená, že obyvatelstvo si na konci roku může dovolit koupit za stejné množství peněz méně zboží nebo služeb než na začátku roku. Výsledkem je snížení reálného důchodu a růstu ceny života tj. částky peněz, kterou je třeba zaplatit k udržení přiměřené životní úrovně (Brčák a kol., 2014).

Pojem, který je opakem inflace je deflace - proces, při kterém dochází ke zvýšení reálné hodnoty peněz a snížení hodnoty zboží nebo služeb. V důsledku zvýšení kupní síly peněz je možné za stejné množství peněz koupit více výrobků, než tomu bylo dříve. Důsledky deflace postihují v první řadě podniky a banky a poté i obyvatele dané země (Brčák a kol., 2014). V moderní ekonomice je proces deflace vzácný a sezónní. Ve většině případů deflace postihuje tržní ekonomiku.

3.4.1 Druhy inflace

Teoreticky existuje základní klasifikace typů inflace, které se dále rozdělují podle formy projevu, příčin, rychlosti růstu a závažnosti atd.

Podle formy projevu se rozlišuje mezi zjevnou a skrytou inflací (Vechkanov, 2007).

Otevřená inflace je jednou z forem inflace, která se projevuje všeobecným růstem cen. Zvyšování cen na jednom trhu je kompenzováno poklesem cen na jiných trzích, a proto nenarušuje rovnováhu tržního mechanismu. Tato forma inflace se vyskytuje v zemích s tržní ekonomikou a přispívá k rozvoji trhů, proto není třeba proti otevřené inflaci bojovat, ale udržovat ji pod kontrolou. Inflaci reguluje vláda příslušného státu, která snižuje nabídku

peněz do ekonomiky prostřednictvím zvyšování daní nebo pomocí růstu klíčových úrokových sazeb (Lobacheva, 2012).

Skrytá inflace - lze ji charakterizovat jako rozdíl mezi tržními cenami a státem stanovenými cenami. Projevuje se tím, že nedochází ke změně osobních příjmů nebo cen, ale zároveň se zvyšuje peněžní zásoba nebo výrobní náklady. Při skryté inflaci trh a ceny podléhají přísné kontrole ze strany státu. To znamená, že stát musí udržovat nízké ceny, což často vede k deficitu zboží, protože pro výrobce není rentabilní vyrábět a prodávat produkty za nižší ceny, než jsou jejich hodnoty. Vláda by proto měla spíše bojovat proti příčinám než odstraňovat případné následky (Lobacheva, 2012).

V závislosti na tempu růstu se rozlišuje mírná inflace, cválající inflace a hyperinflace.

Mírná (nebo plíživá) inflace je definována jako inflace, jejíž roční tempo růstu cen se pohybuje do 10 %. Vykazuje poměrně předvídatelnou míru s malým znehodnocením peněz. Vzhledem k tomu, že je poměrně snadno regulovatelná, nepředstavuje pro veřejnost a podniky důvod k znepokojení (Jurečka a kol., 2013). Tento druh inflace je charakteristický pro vyspělé země.

Při cválající inflaci dochází k růstu cen tempem 10 až 100 % ročně (Rojíček a kol., 2016). Při takové inflaci se funkce peněz jako prostředku úspor stává neefektivní, protože se poměrně rychle znehodnocují. Pro transakce se proto jako ceny používají stabilní cizí měny, případně ceny zohledňují očekávanou míru inflace v době platby. U smluv a transakcí se tudíž provádí indexace. Tento typ inflace se vyskytuje častěji v přechodových ekonomikách a je třeba se s ním účinně vypořádat, jinak se ekonomika dostane do hyperinflační fáze.

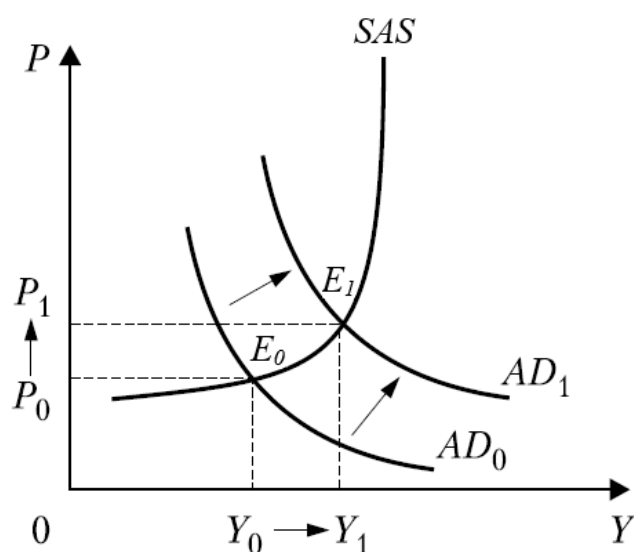
Hyperinflace je definována tempem růstu cen vyšším než 100 % ročně (Rojíček a kol., 2016). Peníze se znehodnocují takovým tempem, že ceny se mohou přepočítávat denně a dokonce i několikrát denně. Tento stav inflace může vést ke zničení veřejného bohatství, peníze, aktiva fixovaná v nominálním vyjádření, tj. státní dluhopisy, spořicí účty, začínají ztrácet hodnotu. Kritérium rostoucí hyperinflace je podstatně vyšší pro země s přechodovou ekonomikou, rozvojové země a země s nestabilní ekonomikou (Vlček a kol., 2005).

Existuje několik různých příčin inflačního procesu, ale makroekonomická teorie rozlišuje především dva typy inflace podle hlavních příčin - poptávkovou inflaci a nabídkovou inflaci (Brčák a kol., 2014).

Poptávková inflace nastává, když růst agregátní poptávky po penězích převyšuje konstantní agregátní nabídku za podmínek plného využití zdrojů. Tento růst může být způsoben buď zvýšením jedné ze složek agregátních výdajů (spotřeby, investic, vlády a/nebo

čistého vývozu), nebo zvýšením peněžní zásoby (Jurečka a kol., 2013). V prvním případě agregátní nabídka nedokáže držet krok s agregátní poptávkou, což narušuje makroekonomickou rovnováhu na straně poptávky. Z tohoto důvodu se ceny v ekonomice postupně zvyšují, a přestože se výdaje zvyšují, spotřebitelé dostávají přesně stejnou výši dávek jako dříve. V důsledku toho se začne roztáčet inflační spirála, která nemá hranice. Příčinou je skutečnost, že zvýšení cen vede k vyšším ziskům firem, zatímco zaměstnanci požadují kvůli zvýšeným cenám vyšší mzdy. Firmy tak zvyšují mzdy, což vede ke vzrůstu poptávky, a ceny opět rostou. V druhém případě je důvodem růstu zvýšení peněžní zásoby, tj. celkové nabídky peněz v zemi, která zase závisí na mnoha faktorech, nejčastěji však na vládní politice související s převisem výdajů nad příjmy státního rozpočtu, a proto je nejjednodušší cestou k pokrytí rozpočtového deficitu tisk peněz.

Obrázek 1: Poptávková inflace

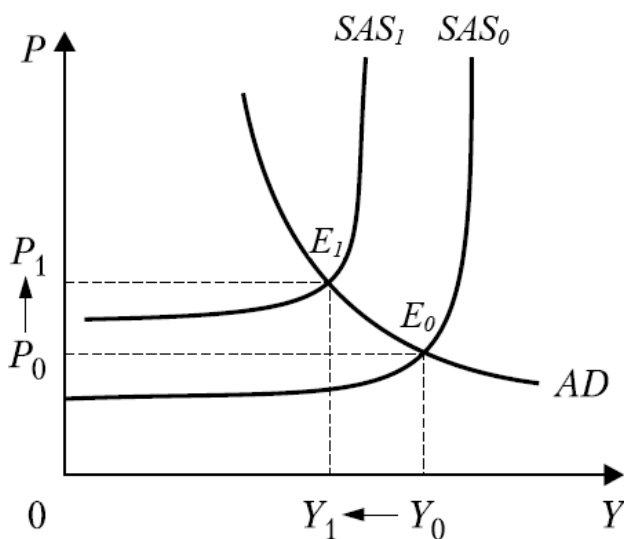

Zdroj: vlastní zpracování dle Pavelky, 2007

Dopad zvýšení agregátní poptávky na inflaci závisí na v jakém bodě křivky SAS se ekonomika právě nachází. Zvýšení poptávky vede k posunu poptávkové křivky doprava z původní polohy E_0 , která odpovídá rovnovážné úrovni produktu Y_0 , resp. rovnovážné cenové úrovni P_0 , do nové polohy E_1 , kde se pak cenová úroveň zvýší z P_0 na P_1 a úroveň produktu se zvýší z bodu Y_0 do bodu Y_1 (Pavelka, 2007) .

Inflace nabídky je důsledkem poklesu agregátní nabídky v souvislosti se zvýšením průměrných jednotkových výrobních nákladů. Mezi náklady patří rostoucí mzdy, rostoucí náklady na suroviny a energie na světových trzích, rostoucí daně atd. Vzdávající náklady podniků vedou k tomu, že firmy jsou ochotny prodávat zboží pouze za vyšší cenu (Brčák a kol., 2014). Protože však rostoucí cenová hladina vede k nižší agregátní poptávce, snižuje se agregátní nabídka, takže zaměstnanci požadují vyšší mzdy z důvodu zvýšených cen, což vede k vyšším nákladům podniků, snížení nabídky, čímž dochází k opětovnému růstu cen. Taková inflace vede ke zpomalení ekonomiky, které je doprovázeno růstem inflace a nezaměstnanosti a poklesem výroby. V ekonomice se následně projevuje proces zvaný stagflace, který představuje proces poklesu výroby při současném růstu cen. Tato inflace však není neomezená, protože snižování výroby má své fyzikální hranice.

Obrázek 2: Nabídková inflace

Zdroj: vlastní zpracování dle Pavelky, 2007

Křivka poptávky se posouvá směrem nahoru z původního rovnovážného bodu E_0 , který odpovídá rovnovážnému objemu produkce Y_0 a rovnovážné ceně P_0 , do nového rovnovážného bodu E_1 , kde se rovnovážný objem produkce zvyšuje na Y_1 a cena na P_1 (Pavelka, 2007).

3.4.2 Měření inflace

Existuje několik způsobů, jak měřit inflaci. Cenový vývoj v ekonomice je sledován pomocí specifických indikátorů pohybu cen, a to indexů cen výrobců (CPI), indexu spotřebitelských cen (PPI) a deflátoru hrubého domácího produktu (Dvořáček a kol., 2012).

Index spotřebitelských cen (CPI)

Nejčastěji používaným měřítkem inflace se používá index spotřebitelských cen (CPI). Index spotřebitelských cen měří průměrnou změnu cen v určitém časovém období, které spotřebitelé platí za koš zboží a služeb. Při výpočtu indexu cen spotřebního zboží se berou v úvahu pouze konečné výrobky a služby, které tvoří tzv. spotřební koš nakupovaný běžnou domácností (Soukup a kol., 2018). Do takového spotřebního koše patří hlavní nepotravinové položky (oděvy, potřeby pro domácnost atd.) i základní zboží a také důležité služby, jako je doprava, zdravotní péče atd.

Indikátor je charakterizován vlastnostmi, mezi nimiž lze rozlišit jednoduchost a rychlost ve výpočtech, stejně jako možnost rozdělení výpočtů na měsíce. Díky výhodám v počítání se používá po celém světě. Jak uvádí Soukup a kol. (2012), index spotřebitelských cen se měří následovně:

$$CPI_t = \frac{\sum \frac{p_t}{p_0} \times p_0 q_0}{\sum p_0 q_0} \times 100\%, \quad (4)$$

kde

p_t – cena za jednotku zboží nebo služby v běžném období;

p_0 – cena za jednotku zboží nebo služby v základním období;

q_0 – množství zboží nebo služby ve spotřebitelském koši v základním období

Index cen výrobců (PPI)

Index cen výrobců (PPI) je jedním z předstihových ukazatelů, který může vypovídat o budoucím inflačním vývoji (Jurečka a kol, 2013). Charakteristickým rysem indexu cen výrobců je, že zohledňuje změnu cen určitého souboru průmyslového zboží na úrovni velkoobchodu během referenčního období ve srovnání se základním obdobím. PPI zahrnuje všechny fáze výroby: suroviny, mezistupně, hotové výrobky a všechna základní odvětví: těžební a zpracovatelský průmysl, lehký průmysl, strojírenství, zemědělství atd (Samuelson et al., 2009). Jeho hodnotu lze vypočítat jak pro každé jednotlivé odvětví, tak pro ekonomiku jako celek.

Deflátor hrubého domácího produktu

Deflátor HDP vyjadřuje míru změny cenové hladiny neboli inflace u veškerého zboží a služeb v ekonomice a sleduje ceny, které jsou placeny podniky, vládou a spotřebiteli (Jurečka a kol, 2013). Ukazuje dopad cenových změn na HDP jednak stanovením základního roku a dále na základě porovnání současných cen s cenami v základním roce. Jinými slovy, cenový deflátor HDP ukazuje, do jaké míry závisí změna HDP na změnách cenové hladiny.

Deflátor HDP vyjadřuje rozdíl mezi nominálním a reálným HDP a jak uvádí Mankiw (2012), počítá se podle vzorce:

$$\text{Deflátor HDP} = \frac{\text{Nominální HDP}}{\text{Reální HDP}} \times 100\% \quad (5)$$

Na rozdíl od indexu spotřebitelských cen, který odráží cenovou hladinu zboží a služeb nakupovaných spotřebiteli, deflátor HDP ukazuje cenovou hladinu zboží a služeb produkováných domácími výrobci a je také komplexnějším měřítkem inflace, protože není založen na pevném koši zboží. Index spotřebitelských cen porovnává ceny spotřebního koše, přičemž bere v úvahu pouze jednotlivé zboží. Naproti tomu deflátor zohledňuje veškeré zboží a služby vyrobené v dané zemi.

3.4.3 Důsledky inflace

Rostoucí cenová hladina způsobuje ekonomické a sociální problémy, především proto, že má nepříznivé dopady na fungování ekonomiky a blahobyt občanů. Inflace je nebezpečím pro hospodářský rozvoj, protože je agresivní a má tendenci se šířit, což se objevuje rychle v různých odvětvích, jelikož se projevuje ve všech oblastech lidského života, kdy zvýšení některých cen vede ke zvýšení jiných. Důsledky inflace jsou nejzávažnější, pokud je její míra nepředvídatelná a pokud občané nemohou ochránit svůj bohatství před výkyvy cen. Podkopává důvěru občanů v hospodářský systém tím, že ovlivňuje jejich kupní sílu.

Například hyperinflace může rozvrátit ekonomiku a společnost. Je-li inflace příliš vysoká, může donutit občany k drastickému omezení používání měny, což povede ke zrychlení tempa inflace (Taylor et al., 2014).

Mezi negativní důsledky patří pokles životní úrovně osob, které pobírají pevný nominální příjem (důchodci, studenti, státní zaměstnanci atd.). Do této kategorie patří také osoby pobírající různé příspěvky. Kupní síla se však následně přerozděluje z této skupiny mezi osoby s variabilním příjmem, a tudíž se i výdělky mohou měnit v souladu s mírou inflace (Taylor et al., 2014).

Dalším negativním důsledkem je zvýšení sociálního napětí. Klesá produktivita práce a snižuje se stimulační role mezd. Nerovnoměrný růst cen vede k sociální stratifikaci, zhoršuje se majetková nerovnost, což negativně ovlivňuje úspory a běžnou spotřebu, a zvyšuje se nezaměstnanost (Lobacheva, 2012).

Inflace přerozděluje příjmy a majetek od věřitelů k dlužníkům. Vzhledem k nepředvídatelnosti a nemožnosti přesně vypočítat budoucí míru inflace, pokud ceny rostou nerovnoměrně, není možné pojistit kapitál, který má být půjčen. V důsledku toho je poskytování úvěrů v prostředí inflace nevýhodné pro věřitele a naopak výhodné pro dlužníky, protože náklady na platby klesají, vedou ke změně struktury úvěrů a omezují úvěrové operace (Černohorský a kol., 2011).

Kromě toho má inflace negativní dopad na stav platební bilance. Objevují se také potíže spojené se splácením vnějšího dluhu a oslabením národní měny. Dochází ke snižování vývozu a zvyšování dovozu do země, v níž postupně rostou ceny. Rostoucí ceny znamenají vnitřní oslabení a devalvaci měny a pokles její kupní síly. Tím, že inflace snižuje konkurenční schopnost národní produkce, zvyšuje deficit zahraničního obchodu a ztěžuje vyrovnání platební bilance.

3.5 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost představuje nejen makroekonomický problém, který ovlivňuje různé oblasti života, ale také důležitý ukazatel fungování státu. Její vysoká míra je jedním z projevů nestabilního hospodářského vývoje. Blahobyt státu závisí na tom, do jaké míry obyvatelstvo nachází příležitost uplatnit své intelektuální a fyzické schopnosti, a také na tom, do jaké míry je jeho pracovní síla spravedlivě odměňována, a proto se státy musí snažit o její překonání nebo minimalizaci její úrovně.

Nezaměstnanost je nedostatečné využití pracovní síly v důsledku nerovnováhy na trhu práce způsobené převahou nabídky práce nad poptávkou po práci. Rovnováhy na trhu práce je dosahováno v případě, že se poptávka po práci rovná nabídce práce. Plná zaměstnanost znamená, že trh práce se nachází v rovnováze.

Celou dospělou populaci země lze z hlediska zaměstnanosti v pracovní síle a pracovní schopnosti rozdělit na základě různých kritérií do určitých podskupin. Nejčastěji používaným kritériem je ekonomická aktivita neboli pracovní síla, která představuje hlavní kategorii trhu práce (Jurečka a kol, 2013). Na jeho základě se obyvatelstvo dělí na:

1. Zaměstnané osoby nebo pracovníci, mezi něž patří osoby, které byly během sledovaného období v placeném zaměstnání, a ti, kteří mají práci, ale jsou dočasně nepřítomni z důvodu nemoci nebo úrazu, dovolené, z důvodu péče o nemocné, z důvodu stávkový atd (Samuelson et al., 2009).
2. Osoby, které jsou bez práce, tj. nezaměstnaní. Podle Mezinárodní organizace práce (ILO) se za nezaměstnanou považuje osoba starší 15 let, která je nezaměstnaná, má zájem o práci a hledá ji a je ochotna pracovat v následujících 14 dnech a dostávat za ni mzdu.

Zbývající část obyvatelstva je považována za ekonomicky neaktivní (není zahrnuta do pracovní síly). Patří sem studenti, důchodci, ženy v domácnosti a ti, kteří jsou schopni pracovat, ale práci nehledají nebo nepracují ze zdravotních důvodů (Dvořáček a kol., 2012).

3.5.1 Typy nezaměstnanosti

V ekonomické teorii se rozlišuje řada přístupů, které klasifikují nezaměstnanost do několika typů. Mezi nejčastější z nich patří nedobrovolná a dobrovolná nezaměstnanost, dále frikční, strukturální, cyklická a sezónní nezaměstnanost.

Dobrovolná nezaměstnanost

V závislosti na přání a důvodech se rozlišuje mezi dobrovolnou a nedobrovolnou nezaměstnaností. Důvodů, proč se lidé rozhodnou nenastoupit do zaměstnání, je nespočet, ale dobrovolná nezaměstnanost je dána především tím, že člověk nechce pracovat za současnou tržní mzdu, která neodpovídá jeho očekáváním, a to i přes dostupné pracovní nabídky. Místo toho nadále hledají volná pracovní místa s co nejvýhodnějšími podmínkami. Také tato kategorie nezaměstnaných může dávat přednost volnému času, studiu nebo jiným aktivitám. Někteří z těchto lidí jsou však oficiálně uvedeni v seznamu nezaměstnaných (Vlček a kol., 2005).

Nedobrovolná nezaměstnanost

Do této kategorie nezaměstnaných naopak patří lidé, kteří ztratili práci nedobrovolně a aktivně ji hledají. Tuto situaci může podporovat i skutečnost, že existuje zvýšená poptávka po omezeném počtu pracovních míst, a tudíž nižší pravděpodobnost, že práci skutečně získají (Vlček a kol., 2005).

Frikční nezaměstnanost

Vzniká z důvodu, že vytvoření shody mezi zaměstnanci a pracovními místy vyžaduje určitý čas. Do kategorie frikčních nezaměstnaných patří osoby, které jsou v současné době nezaměstnané, protože se právě nachází v procesu změny zaměstnání (např. ti, kteří podali výpověď), a osoby, které právě vstoupily na trh práce. Hledání zaměstnání trvá určitou dobu, během níž jsou tito lidé považováni za nezaměstnané. Vzhledem k tomu, že tito lidé obvykle mění zaměstnání z vlastní vůle, jsou rovněž považováni za dobrovolně nezaměstnané. Tento typ nezaměstnanosti je způsoben neustálými změnami v rozdělení zdrojů společnosti mezi druhy a oblasti výroby. Frikční nezaměstnanost je nevyhnutelná, protože vždy existují jedinci, kteří na pracovní trh nově vstoupili nebo jej opustili. Kromě toho lze frikční

nezaměstnanost v určitém smyslu považovat za pozitivní jev v ekonomice, neboť umožňuje lepší soulad mezi kvalitou pracovních zdrojů a pracovních míst (Vlček a kol., 2005).

Strukturální nezaměstnanost

Tato forma nezaměstnanosti je způsobena nesouladem mezi poptávkou na trhu práce a nabídkou pracovních sil v určité specializaci. Důvodem tohoto nesouladu je skutečnost, že struktura pracovních míst neodpovídá profesnímu profilu nezaměstnaných, tj. nezaměstnaní se nedokážou uplatnit na volných pracovních místech, protože jejich odborná kvalifikace neodpovídá kvalifikaci pracovních míst. Zpravidla se zvyšují kvalifikační požadavky, klesá poptávka po určitých profesích a objevuje se poptávka po jiných profesích. Výsledkem je vznik změn ve struktuře pracovní síly, které jsou spojeny s regionálními a odvětvovými přerozděleními. Za předpokladu, že propuštění zaměstnanci nejsou schopni najít nové zaměstnání z důvodu těchto změn, ačkoli se o to snaží, dochází ke strukturální nezaměstnanosti nuceného typu (Mareš, 2002).

Cyklická nezaměstnanost

Vyskytuje se v zemích, které zažívají hospodářskou recesi nebo krizi, a je nedobrovolná (Lipovská, 2017). V krizi prudce klesá poptávka po výrobcích a následně i jejich výroba, což vede k přebytku pracovních sil v podnicích a k dalším snižováním počtu zaměstnanců. Obecně se uznává, že cyklická nezaměstnanost vede k nárůstu počtu nezaměstnaných v dané zemi.

Sezónní nezaměstnanost

Vztahuje se k typům výroby, které mohou probíhat v určitých obdobích roku, tj. mají sezónní charakter. Souvisí se sezónními výkyvy v produkci některých odvětví: zemědělství, cestovní ruch, některá průmyslová odvětví, stavebnictví. Velikost sezónní nezaměstnanosti lze předpovědět s poměrně vysokou přesností (Lipovská, 2017).

3.5.2 Měření nezaměstnanosti

Pro zjištění vývoje a velikosti nezaměstnanosti se používá míra nezaměstnanosti. Je definována jako poměr počtu nezaměstnaných k celkovému počtu ekonomicky aktivních

obyvatel, vyjádřený v procentech (Jurečka a kol., 2013). Celková pracovní síla se zase skládá z části obyvatelstva, které je zaměstnané, a z skupiny populace, která hledá práci, tj. tvoří ji celkový součet zaměstnaných a nezaměstnaných.

Relativní vyjádření nezaměstnanosti, jak upozorňuje Jurečka a kol. 2013, se vyjadřuje na základě následujícího vzorce:

$$\text{Míra nezaměstnanosti} = \frac{\text{počet nezaměstnaných}}{\text{počet ekonomicky aktivních obyvatel}} \times 100\% \quad (6)$$

3.5.3 Důsledky nezaměstnanosti

Závažnost dopadů závisí na úrovni a míře nezaměstnanosti a na tom, jedná-li se o nezaměstnanost krátkodobou nebo dlouhodobou. Důsledky nezaměstnanosti lze v ekonomické literatuře obecně sledovat ve dvou aspektech - ekonomickém a sociálním (Brčák a kol., 2014).

Pro ekonomiku nezaměstnanost znamená, že nefunguje na své optimální úrovni. Ekonomické důsledky nezaměstnanosti se týkají snížení výroby ve srovnání s množstvím, kterého lze dosáhnout při plné zaměstnanosti. Rostoucí nezaměstnanost vede k nižším příjmům, což způsobuje pokles spotřebitelských výdajů. V důsledku toho se snižuje životní úroveň obyvatelstva. Jakékoli zvýšení nezaměstnanosti znamená pro ekonomiku ztrátu příležitosti vyrábět zboží a služby (Jurečka a kol., 2013).

Jedním z hlavních negativních důsledků nezaměstnanosti je neschopnost obyvatelstva v produktivním věku pracovat, a tedy i produkty, které nebyly vyrobeny, jelikož ekonomika není schopna uspokojit potřeby obyvatelstva v produktivním věku na pracovní místa pro ty, kteří jsou ochotni a připraveni začít pracovat. Nezaměstnanost tak brání rozvoji společnosti vzhledem k jejímu potenciálu. Ve skutečnosti se považuje za pokles tempa růstu ekonomiky.

Také v souvislosti s nezaměstnaností je vláda nucena vynakládat více prostředků na sociální podporu nezaměstnaných. Pokud tyto výdaje není možné pokrýt z daní, musí veřejný sektor zvýšit zadlužení (Brčák a kol., 2014). Vzhledem k tomu, že nezaměstnaní mají nižší příjmy a pravděpodobně méně utrácejí za řadu běžných statků, vláda získá nižší

příjmy v podobě snížené daně z příjmu a nepřímých daní. Snížené výdaje vedou k nižším příjmům pro ostatní a nižším daňovým ziskům.

Stejně jako vláda budou i některé firmy čelit poklesu potenciálních příjmů v důsledku nižšího prodeje, což by mohlo vést i ke snížení zisků výrobců. Nižší zisky mohou dále vést k poklesu poptávky po práci a zvýšit pravděpodobnost růstu nezaměstnanosti. Když se zvýší poptávka po práci, dojde ke snížení nezaměstnanosti, následně se zvednou mzdy, vzroste solventní poptávka obyvatelstva po spotřebním zboží. Čím nižší je míra nezaměstnanosti, tím vyšší je celkový peněžní důchod obyvatelstva, tím vyšší je jeho solventní poptávka na trhu spotřebního zboží.

Nezaměstnanost ovlivňuje také lidský kapitál - celkovou zásobu lidských zdrojů existujících v ekonomice, včetně kvality a kvalifikace pracovní síly. Vyšší nezaměstnanost vede k jeho znehodnocování, protože při práci se nezískávají nové dovednosti a stávající se ničí. Ztráta pracovních dovedností snižuje možnosti budoucího zaměstnání.

Kromě čistých ekonomických nákladů nelze opomenout ani významné sociální a morální důsledky nezaměstnanosti a její negativní dopad na hodnoty společnosti a životní zájmy občanů. Nezaměstnaní častěji trpí špatným fyzickým a duševním zdravím, stávají se psychicky labilními a schopnými negativního jednání. Nucená absence činnosti většiny práceschopných osob vede k duševním poruchám, depresím, ztrátě praktických zkušeností a dovedností, postupně se zvyšuje kriminalita, ztrácí se morálka a sebeúcta, rozpadají se rodiny, roste sociální napětí ve společnosti, které se vyznačuje i nárůstem sebevražd a duševních chorob, kardiovaskulárních onemocnění atd (Mareš, 2002).

3.6 Platební bilance

Platební bilance země představuje schéma ekonomických transakcí strukturovaných podle určitých zásad za určité časové období (rok, čtvrtletí, měsíc) mezi subjekty dané země (rezidenty) a zahraničními subjekty (nerezidenty) (Černohorský a kol, 2011). Zachycuje mezinárodní transakce, které se týkají služeb, zboží, finančních operací, příjmů a transferů. Platební bilance poskytuje přehled nejen o vztazích určité země se zahraničím, ale informuje také o celkovém stavu a výkonnosti ekonomiky a charakteru jejího rozvoje (Rojíček a kol., 2016). Zahrnuje především vývoz a dovoz zboží, za které byly ve sledovaném období

uskutečněny platby, dále platby a příjmy za služby, nekomerční platby a příjmy, výnosy a příjmy ze zahraničních investic, příjmy a výdaje dlouhodobé a krátkodobé povahy.

Platební bilanci je možné sledovat ze dvou hledisek, mezi nimiž se rozlišuje horizontální a vertikální struktura bilance.

Jak uvádějí autoři Černohorský a Teplý (2011), horizontální strukturu bilance lze rozdělit do 5 skupin, kde jsou položky rozděleny do kategorií na základě společných kritérií:

1. První skupinou je běžný účet nebo také účet běžných transakcí. Je charakterizován bilancí zboží, resp. rozdílem mezi vývozem a dovozem; bilancí služeb, která zachycuje obchod se službami, např. dopravní služby, služby cestovního ruchu apod.; bilancí prvotních (výrobních) důchodů, která zahrnuje výdaje a platby důchodů z výrobních faktorů práce a kapitálu, např. odměny za práci, důchody z investic; bilancí druhotných důchodů (transferů), při kterých nedochází ke vzniku zahraničních pohledávek nebo zahraničních dluhů vůči dané zemi, např. transfery peněžních prostředků migrantů do jejich zemí původu; převody související s výhrami v loteriích apod (Rojíček a kol., 2016).
2. Kapitálový účet zachycuje kapitálové transfery. Do této skupiny patří mezistátní kapitálové transfery mezi jednotkami rezidentů a nerezidentů a akvizice nebo opačně likvidace aktiv nefinancích a nevyrobních, například transfery související s licenčními smlouvami, přírodními zdroji a marketingovými aktivy, jakými jsou obchodní značky, loga, známky nebo hodnoty internetových domén; dále sem patří odpuštění dluhů, neživotní pojištění pro případ rozsáhlých pojistných událostí (například po závažných katastrofách), poskytnutí investičních grantů a jiné kapitálové transfery (Rojíček a kol., 2016).
3. Finanční účet platební bilance zachycuje transakce související s finančními aktivy a závazky, tj. zahrnuje veškeré transakce pohybu finančního kapitálu na mezinárodní úrovni. Tento účet se člení na přímé zahraniční investice, investice portfoliové a ostatní, a také na finanční deriváty (Rojíček a kol., 2016).
4. Součástí platební bilance je také účet chyb a opomenutí, který počítá s nepřesnostmi ve statistickém zaznamenávání jednotlivých transakcí a s nevysvětlenými příspěvky. Tento účet zajišťuje praktickou vyrovnanost celkové platební bilance.

5. V poslední části horizontální struktury se uvažuje změna rezervních aktiv, tj. devizových rezerv centrální banky.

Další používanou strukturou platební bilance je vertikální struktura, ve které se využívá rozdělení transakcí do dvou skupin (Brčák a kol., 2014). Ve vertikální struktuře bilance se údaje zaznamenávají současně ve dvou kategoriích: kreditní a debetní. Tyto dvě části jako celek musí být v rozvaze vždy. Zvýšení přílivu cizí měny se projevuje v kreditní části vertikální struktury a je vždy zaznamenáno se znaménkem plus, zatímco odliv peněz a příliv hodnoty charakterizují debetní část struktury.

Tabulka 1: Vertikální struktura platební bilance

Kredit (+)	Debet (-)
Vývoz zboží	Dovoz zboží
Vývoz služeb	Dovoz služeb
Příliv důchodů	Odliv důchodů
Import transferů	Export transferů
Import kapitálu	Export kapitálu
Snížení devizových rezerv	Zvýšení devizových rezerv

Zdroj: vlastní zpracování dle Brčák a kol., 2014

Údaje o platební bilanci jsou důležité pro tvorbu státní a zahraniční hospodářské politiky, protože výsledky platební bilance určují stupeň zahraniční ekonomické rovnováhy. Výsledkem součtu všech částí rozvahy je celkový stav, kdy země buď dosahuje přebytku, při kterém se snižují závazky země vůči ostatním zemím a naopak zvyšují její pohledávky, nebo záporného salda, kdy se země snaží pokrýt bilanční deficit. Státy proto musí přijmout určitá opatření, aby zajistily vyrovnanou platební bilanci.

4 Vlastní práce

4.1 Charakteristika Estonské republiky

Estonsko je vyspělá, nezávislá demokratická republika a nejmenší z pobaltských států, k nimž kromě Estonska patří ještě Lotyšsko a Litva, s rozlohou 45 339 km², která se nachází v severovýchodní Evropě, po souši sousedí s Lotyšskem a Ruskem a po vodě s Finskem. Severní část země omývají vody Finského zálivu, západní část Rižský záliv a Baltské moře. Hlavním městem je Tallinn, kde žije 32,9 % obyvatel Estonska. Země má 2 355 ostrovů v Baltském moři, na kterých žije méně než 5 % obyvatel země. Největší z nich jsou Saaremaa a Hiiumaa (Riigiportaal, 2022).

K 1. lednu 2023 zde žilo 1 357 739 obyvatel, což představuje pokles od obnovení nezávislosti v roce 1991. Z hlediska složení obyvatelstva má Estonsko následující strukturu: podíl mužů činí 47,6 % a žen 52,4 %. Z etnického hlediska tvoří obyvatelstvo převážně Estonci - 69,1 %; zbytek jsou Rusové, Bělorusové, Finové a další. Největší skupina obyvatel je bez vyznání, ale část věřícího obyvatelstva tvoří křesťané (Statistics Estonia, 2023).

Oficiálním jazykem je estonština, ale významná menšina mluví také rusky (Riigiportaal, 2022).

Mezi hlavní naleziště nerostných surovin patří ropné břidlice, jejichž zásoby přesahují 3 miliony tun, a rašeliniště, která zabírají více než 20 % rozlohy země, dále fosfátové horniny, vápenec, jíl, křemenné písky a jantar (Ministry of the Environment, 2021). V roce 2018 bylo Estonsko jedinou zemí na světě, kde hlavním zdrojem energie byla ropná břidlice, která poskytovala 76 % energie používané k výrobě elektřiny (OECD Work on Support for Fossil Fuels, 2023).

S mořem jsou spojeny také významné přírodní zdroje. Patří k nim rekreační zdroje, které reprezentuje mírné přímořské klima, zásoby léčivého bahna, minerální vody, písčné pláže a borové lesy, a zdroje rybolovu, které patří k předním v Estonsku.

Hlavními hospodářskými odvětvími jsou telekomunikace, břidlicová energetika, bankovníctví, chemický průmysl, rybolov, dřevařství a další. Více než 60 % pracovní síly je zaměstnáno v sektoru služeb. V oblasti e-governmentu si země vede jako nejvyspělejší v Evropě (Microsoft, 2022).

Estonsko potvrdilo svou nezávislost 20. srpna 1991 a je nezávislou demokratickou parlamentní republikou, kde je lid nejvyšším nositelem moci a prezident hlavou státu. Zákonomocná moc má jednokomorový parlament, Riigikogu, volený na čtyři roky a složený ze 101 poslanců. Výkonnou moc má vláda, v jejímž čele stojí předseda vlády (Parliament of Estonia, 2023).

Země je členem 181 mezinárodních organizací. Od 17. září 1991 je plnoprávným členem OSN, od 29. března 2004 je plnoprávným členem NATO, od 1. května 2004 je členem Evropské unie a od 9. prosince 2010 se jako první postsovětská země stala členem OECD. Je na seznamu zemí eurozóny a schengenského prostoru (Businessinfo.cz, 2022).

Od 1. ledna 2011 se Estonsko stalo první pobaltskou zemí, která používá euro jako svou oficiální měnu (European Commission, 2013).

Estonsko se může pochlubit také dvěma památkami světového dědictví UNESCO, jehož je členem od roku 1991, a to historickým centrem (Starým městem) Tallinnu a geodetickým obloukem Struve (Unesco, Estonia, 2022). Zavedení eura a bezvízového styku v schengenském prostoru přispělo k přílivu cizinců a usnadnilo Estoncům cestování do zahraničí.

4.2 Historický přehled

Tato podkapitola poskytne stručný přehled historických a politických událostí, které se odehrály od vzniku až do obnovení nezávislosti Estonska v roce 1991, což pomůže lépe pochopit reformní proces a současnou situaci země.

4.2.1 První zmínky o vzniku

Země má dlouhou a zajímavou historii. Estonci jsou původním národem, který na této zemi žije již několik tisíciletí. Předpokládá se, že počátek lidského osídlení této oblasti se datuje přibližně k roku 8 500 př. n. l. (Subrenat, 2004).

O Estonsko se bojovalo odedávna. Prvními nájezdníky byli Vikingové, kteří v polovině 9. století procházeli Estonskem a Lotyšskem na své cestě do slovanského vnitrozemí. V 11. a 12. století se Kyjevská Rus několikrát pokusila o vpád do Estonska, ale nepodařilo se jí území ovládnout (Britannica, 2023).

Od 13. věku v průběhu několika století němečtí křižáci upevňovali svou vládu na klíčových místech a po neúspěšných pokusech Dánů a Švédů přinesli křesťanství do země, která zůstala jedním z posledních koutů středověké Evropy, kde bylo křesťanství přijato (Britannica, 2023).

V 16. století vedlo Švédsko a Rusko dlouhou a strašlivou válku o Estonsko, která skončila tím, že Švédové v roce 1582 Rusy definitivně vyhnali. Po skončení války se Estonsko zotavilo a nějakou dobu prosperovalo pod švédskou nadvládou. Švédská schopnost vládnout celému Pobaltí však trvala jen krátce a Livonsko, na jehož území se nachází Estonsko a část Lotyšska, bylo v roce 1721 na více než 200 let připojeno k Ruské říši (Subrenat, 2004). Přestože bylo toto území nedílnou součástí říše, zachovalo si značnou míru samosprávy vykonávané dominantní německou šlechtou.

V 19. století, kdy bylo nevolnictví zrušeno dříve než v jiných částech Ruska (Misiunas et al., 1993). Začal se rozvíjet průmysl, stavěly se železnice a vzkvétalo zemědělství a textilní průmysl. Estonsko zůstalo až do poloviny 20. století převážně zemědělskou zemí.

4.2.2 Vznik republiky

Napjatá stabilita, která panovala mezi lety 1905 a 1917, umožnila Estoncům prosadit jejich aspirace na národní státnost. Po první světové válce, v důsledku pádu carského Ruska a převzetí moci bolševiky, Estonsko vyhlásilo stejně jako ostatní pobaltské státy nezávislost, a to 24. února 1918, ale prošlo dvouletým konfliktem, který vedl k podpisu mírové smlouvy o vzájemném uznání 2. února 1920 (Karjaharm et al, 2008). Ústavodárné shromáždění, zvolené v dubnu 1919, přijalo 15. června 1920 novou ústavu, která Estonsko ustavila jako parlamentní republiku. Ústava stanovila jednokomorový parlament (Riigikogu) o 100 členech volených každé tři roky, systém poměrného zastoupení a hlavu státu (riigivanem), která byla zároveň předsedou vlády (Parliament of Estonia, 2023).

Politická nezávislost vedla k přeorientování obchodu z východu na západní trh. V tomto období došlo k prudkému hospodářskému růstu a země se rozvíjela díky drobné industrializaci a těžbě břidlice. Přestože země byla obecně chudší, rozdíly v bohatství ve srovnání se západoevropskými zeměmi zůstaly malé.

4.2.3 Zařazení do SSSR

Vše se změnilo v červnu 1940, od počátku dějin Estonské sovětské socialistické republiky, kdy Sovětský svaz anektoval Estonsko a učinil jej součástí svého hospodářství, až do získání nezávislosti v srpnu 1991. Po prvním sovětském roce bylo Estonsko od roku 1941 do roku 1944 pod německou okupací, kdy se Rusko vrátilo a začlenilo Estonsko zpět pod komunistickou vládu (Karjaharm et al, 2008).

Toto období se zapsalo do paměti Estonska jako země, která se transformovala do ekonomického systému sovětského typu. V prvním roce byly znárodněny podniky a banky, provedeny reformy cen a mezd. Velká část dopravy a průmyslu byla v poměrně krátké době převedena pod státní kontrolu. Podstatou nové měnové reformy bylo nahrazení estonské koruny rublem. Stanovený směnný kurz pro přepočítání korun na rubly dále snížil kupní sílu obyvatelstva. Byla provedena povinná kolektivizace zemědělství, půda, dobytek a zemědělské vybavení byly sloučeny do kolchozů a lidé, kteří byli pro režim nežádoucí, byli deportováni (Misiunas et al., 1993).

V zemi byly také rozmístěny desetitisíce sovětských vojáků a současně s militarizací se rozvíjel průmysl pro potřeby armády. Současně začala rozsáhlá industrializace estonského hospodářství. Rozvoji průmyslu byla zároveň dána přednost před ostatními oblastmi hospodářství a společenského života. V severovýchodním Estonsku se rozšířila těžba ropných břidlic, které sloužily jako palivo pro elektrárny a teplárny. Těžký průmysl byl považován za základ industrializace.

Byly založeny továrny na výrobu strojů, elektroniky a radiotechniky, stavebních materiálů a také továrny lehkého průmyslu, například textilní. Rozvoj průmyslu měl i své stinné stránky. Přednost dostával bezedný trh v rámci SSSR a uspokojování vojenských potřeb, zatímco místní potřeby zůstávaly neuspokojeny. I přes nedostatek potravin a průmyslového zboží směřovala velká část vývozu do Ruska. Nedostatečná spolupráce a konkurence se zbytkem světa také snižovala vědecko-technickou úroveň a kvalitu výroby. Začal příliv ekonomických migrantů ze zbytku Sovětského svazu, především z Ruska. Počet etnických Estonců se tedy začal snižovat (Laur et al., 1997).

4.2.4 Cesta k nezávislosti

Léta strávená v Sovětském svazu vedla k absolutní ekonomické socializaci. Kupní síla dělníka žijícího v sovětském Estonsku byla na konci 80. let nižší než kupní síla

estonského dělníka před vstupem do Sovětského svazu. Životní úroveň zůstávala nízká a ekonomika upadala do stagnace. Byl nedostatek spotřebního zboží. Obyvatelé museli trávit mnoho času, aby si opatřili potřebné zboží nebo služby. V posledních letech sovětské vlády docházelo k nestabilitě a trvalému úpadku zemědělství.

To trvalo až do nástupu Michaila Gorbačova k moci, který zahájil perestrojku, radikální reformní program. V sektoru služeb bylo povoleno zakládání malých soukromých podniků, tzv. družstev. Byly podniknuty kroky k demokracii. V roce 1988 získalo Estonsko určitou hospodářskou autonomii a estonština se stala úředním jazykem. Tyto změny v sovětské politice přispěly k národnímu probuzení a podnítily estonské organizace i jednotlivce k tomu, aby začali hledat novou politiku veřejné správy. Získání relativní svobody vedlo k prvním fázím reforem směřujících k tržnímu hospodářství, po nichž následovala první fáze reforem, a to liberalizace cen v roce 1989. Poté následovaly postupné reformy a fáze transformace směrem k nezávislosti (Laur et al., 1997).

Dne 20. srpna 1991 poslanci Nejvyššího sovětu Estonské republiky odhlasovali obnovení suverenity a potvrdili nezávislost republiky (Karjaharm et al, 2008). Po téměř 50 letech kontroly Sovětského svazu byla tedy obnovena samostatnost státu.

4.3 Etapy významné proměny

Tato podkapitola popisuje vývoj a reformy v zemi s plánovaným hospodářstvím, které byly výsledkem téměř padesátileté sovětské nadvlády, a popisuje, jak změny, ke kterým došlo, souvisely se změnami v ekonomice po získání nezávislosti.

4.3.1 Počátek transformace

Po skončení sovětské okupace v roce 1991 Estonsko v hospodářském a sociálním rozvoji značně zaostávalo za ostatními liberálními zeměmi. Od té doby země vyvinula značné úsilí a uplatnila reformy k obnově státu a hospodářství.

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, země zahájila intenzivní přípravy na tržní reformy na konci 80. let, ještě před rozpadem Sovětského svazu. Rozhodla se pro nejradikálnější tržní reformy (BBC News, 2011). Rozdíly mezi Estonskem a pobaltskými státy ve srovnání s ostatními bývalými sovětskými republikami, které byly součástí SSSR, se projeví v uspořádání státu a zkušenostech s tržním hospodářstvím v období mezi dvěma

světovými válkami. Na rozdíl od Litvy, která se snažila udržet ekonomiku zděděnou po rozpadu SSSR na počátku 90. let a obnovení nezávislosti v roce 1991, se však Estonsko dokázalo postupně vymanit z ruské sféry vlivu.

Existovala zdravá shoda na potřebě vážných a rychlých ekonomických reforem, jejichž středobodem bylo všeobecné odmítnutí ekonomického systému sovětského typu, protože po něm Estonsko nemělo co uplatnit. Velká část obyvatelstva chápala, že pomalá hospodářská dynamika byla způsobena znárodněním sovětské ekonomiky, charakterem tržní orientace a znehodnocením hodnoty sovětského rublu. Po ztrátě důvěry v plánované hospodářství vláda doufala v rychlý přechod k tržnímu hospodářství a zlepšení životní úrovně.

Obecným trendem reforem bylo omezit zapojení státu do ekonomiky. Stejně jako v mnoha jiných zemích byl cíl stejný - získat výrazný a udržitelný hospodářský růst. To znamenalo, že bylo třeba vše neprodleně a rozhodně přepracovat a restrukturalizovat. Ekonomické reformy v republice se vyznačovaly tím, že žádné odvětví hospodářství nebylo prioritní. Ve skutečnosti byla určujícím ukazatelem schopnost orientovat podniky na západní trh.

K prosazení hospodářských reforem byly použity různé vzory jiných států. Jako hlavní byl přijat německý systém právní regulace. Tomu napomáhal jednak historický vliv německé kultury na Estonsko až do druhé světové války, neboť Německo bylo například nejdůležitějším obchodním partnerem Estonska, na nějž připadala třetina vývozu a dovozu, jednak pravděpodobně důležitější okolnosti, jako byla silná německá ekonomika po sjednocení v roce 1990 a německá marka, v té době nejstabilnější evropská měna (Lumiste et al, 2008).

Finsko bylo pro Estonsko vždy důležité. Podobnost mezi estonštinou a finštinou byla nesmírně významná. Prostřednictvím televize a dalších komunikačních prostředků Finsko v sovětské éře zprostředkovávalo společné problematické problémy tržního hospodářství a hlavní pravidla demokracie. To umožnilo výměnu informací v zemi během komunistického období. Úzké hospodářské vztahy s Finskem hrály významnou roli při přesunu zahraničního obchodu z východu na západ a následně usnadnily integraci se západními zeměmi, zejména s EU (Lumiste et al, 2008).

Výchozí stav, tedy vzdělání a znalosti obyvatelstva, věková struktura a také geografická poloha, ovlivnily hospodářský rozvoj země. Novou vládu sestavil dvaatřicetiletý Mart Laar a kabinet ministrů, který se skládal z mladých lidí složený z

mladých lidí přibližně stejného věku, kteří neměli nic společného se sovětskou okupací. Tyto podmínky také pomohly zabránit zneužití úřadu k osobnímu prospěchu. Laar byl také dvakrát předsedou vlády, a to v letech 1992-1994 a 1999-2002.

Transformace estonské ekonomiky začala rozsáhlými reformami. Snahou bylo vytvořit stabilní makroekonomické prostředí, které by umožnilo fungování volného trhu. V první řadě došlo k liberalizaci ekonomiky, konkrétně k liberalizaci cen, obchodu a kapitálových trhů. Byly zrušeny pevné ceny a většina státních dotací. Podniky, které fungovaly od sovětské éry, se tak musely rekonstruovat, jinak jim hrozil bankrot. Následnými reformami byla makroekonomická stabilizace pomocí měnové politiky, znovuzavedení místní měny a daňové reformy se systémem daně z příjmu, který vládě velmi usnadnil zdanění, a také rozsáhlá privatizace s obnovením soukromého vlastnictví.

Důsledkem těchto transformací bylo vytvoření dobře fungujícího tržního hospodářství. A tak byl již na konci století proces transformace v Estonsku úspěšný.

4.3.2 Liberalizace

Jádrem liberalizace je proces osvobození ekonomiky od nadměrného kontrolního vlivu státní moci na tržní mechanismy, zrušení systému pevných cen a většiny dotací na sociálně nebo politicky významné zboží a služby. Hlavní podmínkou tržního hospodářství je svoboda výrobců a spotřebitelů reagovat na tržní signály.

Nová vláda nezávislého Estonska, složená z nadaných mladých akademiků, začala od prvních dnů liberalizovat ceny, domácí i zahraniční obchod. Aby se zvýšil dopad jednotlivých reforem, musela vnitřní a vnější liberalizace fungovat v tandemu. Vzhledem k malému množství přírodních zdrojů a úzkému domácímu trhu se estonská vláda zaměřila na budování volného tržního hospodářství a stabilního finančního systému. Estonsko působilo antikomunisticky a bylo odhodláno vést zemi k reformám, demokratickým institucím a tržnímu hospodářství. A tak zvolilo velmi volnou formu tržního hospodářství a následně pro ni stanovilo jednoduchá a jasná pravidla. To umožnilo hospodářským subjektům reagovat na signály trhu, směřovat výrobní zdroje ekonomiky ke spotřebitelům, omezit ztráty a plýtvání a stimulovat inovace.

Před vnější liberalizací musela země opustit starý systém tvorby cen, výroby a směny. Celý cenový systém, který se nápadně lišil od systému tržního hospodářství, byl přizpůsoben novým podmínkám. Stanovené ceny závisely na kupní síle občanů a

ovlivňovaly výdaje na sociální služby, jako jsou veřejné služby, doprava nebo nájemné. Většina cen byla sice osvobozena od daně, ale zároveň byla zachována administrativní regulace některých cen. K roku 1992 byly v Estonsku státem regulovány ceny elektřiny a ústředního topení, veřejných bytů, poštovních služeb, telekomunikací a veřejné dopravy. (OECD Economic Surveys, 2000). Byla tak provedena první fáze liberalizovaných postupných domácích reforem; a ceny byly důsledně stanovovány tržními subjekty, nikoliv státními orgány.

Dalším prioritním krokem bylo jednání o volném obchodu na mezinárodní scéně. Byly také zrušeny a následně zcela zrušeny dovozní licence a kvóty ze sovětské éry a byly uzavřeny mnohostranné obchodní dohody. Tento proces liberalizace obchodu ve skutečnosti nezahrnoval reformu celních sazeb. Cla byla zavedena pouze na některé zboží, včetně tabáku, alkoholu atd., ale byla nízká. Na veškeré zboží, s výjimkou drog, zbraní a dalšího výjimečného zboží a služeb, nebyla zavedena žádná cla ani dovozní či vývozní omezení. Neexistovala ani žádná omezení dovozu a vývozu potravin. Některá cla byla zavedena až v rámci příprav na vstup do EU a poté do roku 2000.

V roce 1994 uzavřelo Estonsko s Evropskou unií řadu dohod o volném obchodu, které mu umožnily volný obchod s EU na rovnoprávném základě se zeměmi východní Evropy. Byla rovněž uzavřena dohoda o zvláštních kvótách pro estonský vývoz textilu do EU. Po vstupu Pobaltské zóny volného obchodu v platnost v roce 1994 se obchod s pobaltskými státy zintenzivnil (European Commission, 1994). Volný obchod v Estonsku výrazně podpořil estonský obchod, který rychle rostl. Zahraniční obchod byl v prvních letech založen převážně na dovozu nejnútnejšího zboží, které Estoncům v době sovětského deficitu chybělo.

Většina ostatních transformujících se zemí měla mnohem vyšší sazby a nezačala jako Estonsko rozhodný liberalizační program. Systematická ekonomická liberalizace spolu s včasným poskytováním služeb a zboží, které mělo nahradit deficit, z něj učinily republiku s nejnižší mírou korupce ze všech postkomunistických zemí (Forbes, 2010).

Liberalizace zahraničního obchodu zahrnovala také zavedení plně směnitelné měny a jednotného směnného kurzu. Stejná podmínka se vztahovala i na transakce na běžném a kapitálovém účtu, což vedlo k přilákání velkého množství přímých zahraničních investic a vysoké úrovni přímých zahraničních investic na obyvatele mezi nejvíce transformujícími se ekonomikami, které sloužily k vytváření nových pracovních míst, vnášely do rozvoje ekonomiky nové znalosti a technologie a zvyšovaly konkurenceschopnost země.

4.3.3 Stabilizace a související reformy

V počátečních fázích získání nezávislosti byla situace v zemi nestabilní. Liberalizace cen a používání sovětského rublu v oběhu vedly ke zvýšení peněžní zásoby, což mělo za následek vysokou inflaci, která v roce 1992 dosáhla 1053 % (Eesti Pank, 2023). Tato nepřijatelná čísla vedla k rozhodnutí o makroekonomické stabilizaci.

Měnová reforma

Jednou z hlavních reforem, která Estonsko distancovala od vlivu východu, zajistila cenovou stabilitu tím, že poskytla pevný základ pro hospodářský rozvoj, a sehrála důležitou roli v celém procesu transformace, byla měnová reforma podpořená rozumnou makroekonomickou politikou a také zavedení koruny, estonské národní měny.

Charakteristickým rysem estonské tržní transformace bylo na rozdíl od většiny postsocialistických zemí poprvé v praxi transformujících se ekonomik použití specifického měnového systému, a to měnové rady, která byla pověřena rozhodováním o všech otázkách týkajících se měnové reformy. Měnová rada představovala přítomnost centrální banky, která neměla jiné pravomoci než emitovat bankovky a mince a držet devizové rezervy ve výši zvolené míry peněžní zásoby. Hlavním důvodem, proč bylo pro měnovou reformu zvoleno řízení měny, však byla jeho jednoduchost (Laar, 2002). Nevyžadovalo složité řízení měnové politiky a bylo v podstatě nástrojem pro přepočítání devizových hodnot. V rámci systému řízení měny dochází ke striktnímu navázání konkrétní národní měny na rezervní měnu, a měnovému orgánu tak zůstává jen velmi malá volnost v rozhodování o řízení tohoto navázání. Hlavní rozdíl mezi estonským systémem currency board a tradiční formou fixace spočíval v tom, že měnové nebo politické orgány měly možnost měnit kurz, na který byla národní měna navázána. Podle názoru mnoha odborníků tento mechanismus fungoval poměrně efektivně a estonské měnové orgány zajistily spolehlivost měnového systému potřebnou pro snížení inflace, dosažení hospodářského růstu a obnovení důvěry ve svou měnovou politiku.

Země používá systém currency board od června 1992, kdy opustila rublovou zónu a jako první země bývalého Sovětského svazu zavedla vlastní národní měnu, korunu (EEK), která byla navázána na německou marku a během několika dní po zavedení se stala jediným zákonným platidlem (Lumiste et al, 2008). Jedním z hlavních cílů takového opatření, které

se mnohým zdálo nerealizovatelné, bylo vymanění země z extrémně vysokého inflačního chaosu vlivu rublu a realizace samostatné hospodářské politiky.

Reforma byla provedena podle určitých zásad. Podle dohody o měnové radě byla koruna plně směnitelná pro transakce na běžném účtu a na směnitelnost kapitálového účtu nebyla uvalena žádná omezení. Při zavedení koruny byla estonská koruna z hlediska kupní síly podhodnocena. Estonská centrální banka Eesti Pank směňovala zahraniční měnu v kurzu osm estonských korun za jednu německou marku ($1 \text{ DM} = 8 \text{ EEK}$) až do prosince 2001. Banka také nedostala právo devalvovat korunu (Laar, 2002). K tomu bylo zapotřebí, aby parlament schválil zákon. Estonská koruna, tj. hotovost v oběhu, vklady na požádání a termínované vklady, musela být kompletně zajištěna zlatem a konvertibilními měnovými rezervami Estonské banky a měnová rada směla vydávat národní měnu pouze v rozsahu, v jakém držela rezervy podobné hodnoty. Existence rezerv ve výši 11 tun zlata, které byly uloženy krátce před druhou světovou válkou ve Velké Británii, Švédsku a Švýcarsku a byly obnoveny jako zlatá rezerva, umožnila zcela zavést režim měnové rady (Forbes, 2010). Do bilance estonské banky byla také přidána rezervní plocha ze státních lesů v odhadované hodnotě 150 milionů dolarů (Laar, 2002).

Měnová rada zaručovala pevný směnný kurz estonské koruny vůči německé marce, ale kurz koruny vůči dalším měnám kolísal. Ostatní měny směňovaly komerční banky podle kurzu na devizovém trhu.

Nejrozhodnější etapou reformy bylo stažení rublu z oběhu a jeho nahrazení národní měnou. Mzdy, hotovost a vklady domácností a firem byly směňovány v kurzu 10 rublů za korunu (Internet archive: Eesti pank, 2007). Naproti tomu na větší vklady a vklady nerezidentů byly uplatňovány méně výhodné směnné kurzy, což účinně omezilo potenciální inflační tok rublů z východu přes hranice. Částky nad 1 500 rublů se tehdy směňovaly v kurzu 50 rublů za korunu, zatímco mince se nesměňovaly vůbec (Laar, 2002).

Tyto reformy přispěly k produktivnímu růstu výroby a kvality spotřebního zboží, protože trh začal akceptovat zahraniční výrobce, což podpořilo jejich vzájemnou konkurenci. Zároveň země dosáhla vysoké míry vývozu při zhodnocení reálného směnného kurzu. Po několika letech se Estonsku podařilo snížit inflaci na jednociferné číslo, což bude podrobněji popsáno v následujících kapitolách práce.

Díky měnové reformě se tak zemi podařilo dosáhnout makroekonomické stabilizace, vyrovnat se s dopady rublu a vyhnout se další hyperinflaci, při níž by došlo k dalšímu

poklesu produkce. Koruna se stala spolehlivou a stabilní měnou a pomohla vybudovat udržitelnou estonskou ekonomiku.

Daňová reforma

Cesta k znovuzískání nezávislosti Estonska vyvolala naléhavou potřebu vytvořit vlastní daňový systém, jakož i všechny příslušné právní předpisy a jejich praktické uplatňování.

Počínaje devadesátými lety provedla vláda během těchto dvou let rozsáhlou daňovou reformu, omezující rozpočtové výdaje na rozsah příjmů, která nahradila daňovou strukturu ze sovětské éry strukturou západního typu. Země potřebovala daňový systém, který na jedné straně musel odpovídat skromným zkušenostem daňových poplatníků a správců daně a na druhé straně nebránil dalšímu hospodářskému růstu. Toho bylo dosaženo zavedením reforem zahrnujících daň z příjmu fyzických osob, daň z příjmu právnických osob a daň z přidané hodnoty (DPH), které od počátku reforem do roku 1995 dosahovaly ročního rozpočtového přebytku. Dávky sociálního zabezpečení byly financovány z mimorozpočtového Fondu sociálního zabezpečení, který byl zásobován penězi z 20% daně ze mzdy. Byla také zavedena další 13% daň ze mzdy na financování zdravotní péče (Laar, 2002).

V roce 1992, po referendu o přijetí ústavy, došlo k zásadním změnám, podle nichž musely být všechny daně předepsány v daňových zákonech schválených parlamentem. Vylepšené daňové zákony vstoupily v platnost v roce 1994, kdy země jako jedna z prvních na světě zavedla rovnou daň z příjmu pro fyzické i právnické osoby, jejíž sazba činila 26 % a zůstala nezměněna až do roku 2004, přestože následující vlády trvaly na změnách. Daňová struktura byla navržena tak, aby důraznou roli hrály i nepřímé daně. Sazba daně z přidané hodnoty (DPH) byla v té době stanovena na 18 % (OECD Economic Surveys, 2000). Nižší sazby se vztahovaly zejména na knihy a veřejné služby. Kromě toho existovaly spotřební daně například z alkoholu, tabáku, pohonných hmot, motorových vozidel a obalů. Za zmínku stojí, že v průběhu dalších let se daň z příjmu snížila a do roku 2015 činila 21 %, poté a dodnes činí 20 % (Estonian Tax and Customs Board, 2023).

Od roku 2000 je Estonsko zemí, která zlepšila svůj systém daně z příjmů právnických osob a zavedla nový zákon o dani z příjmů, který osvobozuje nerozdělený zisk od daně z příjmů právnických osob až do jeho rozdělení mezi akcionáře (Ruber Zeppelin, 2023).

Zvláštním rysem tohoto daňového systému bylo rozhodnutí nezdaňovat reinvestované zisky. Podle tohoto rozhodnutí se ze zisků nevybírala daň, dokud nebyly

vyvedeny ze společnosti. Tato opatření byla přijata s cílem aktivovat další investice z domácích i zahraničních zdrojů, aby byly zdaněny ty oblasti, kde byl zásah nezbytný.

Rovněž tato daňová politika pomohla povzbudit podniky k větším investicím do nových technologií a k dalšímu zvyšování kvalifikace jejich zaměstnanců. Estonsko získalo ve druhé polovině 90. let více zahraničních investic na obyvatele než kterákoli jiná země střední a východní Evropy. Zvýšily se příjmy státního rozpočtu a reinvestice z nerozděleného zisku vzrostly téměř desetinásobně.

Pokud je daňová sazba v zemi příliš vysoká, může to podpořit odliv investic do jiných zemí, což vede ke zpomalení hospodářského růstu. To znamená, že podniky budou vyhledávat země s nižšími sazbami daně z investic, aby maximalizovaly míru návratnosti po zdanění. Kromě toho mohou vysoké mezní daňové sazby vést k daňovým únikům. S přihlédnutím ke všem těmto bodům se dodnes v zemi zachovala koncepce daňové politiky.

4.3.4 Privatizace

Mezi nejdůležitější institucionální změny, které v Estonsku proběhly, patřil proces privatizace velké části průmyslu a rozvoje soukromého sektoru, který byl závěrečnou částí této rané fáze reformy. Státní podniky v plánovaném hospodářství byly považovány za nevhodné a nebyly zvyklé reagovat na tržní signály. Cílem a prioritou privatizace bylo namísto doplňování státního rozpočtu prodejem podniků jejich předání efektivním vlastníkům za téměř symbolickou cenu, kteří by změnili management, snížili ztráty, zavedli nové výrobky a našli nové trhy a usnadnili řízení podniků.

V prvních letech tržní transformace probíhal rozvoj soukromého sektoru v Estonsku stejně jako v ostatních pobaltských zemích nejrychleji v celém postsovětském prostoru, v některých případech dokonce rychleji než v některých východoevropských zemích. Tempo privatizace bylo tak rychlé, že v polovině 90. let již byla téměř celá estonská ekonomika v soukromých rukou.

Byla přijata řada zákonů a nařízení. V oblasti privatizace byl jako měřítko použit model privatizace bývalého východního Německa, který byl vnímán jako nejrychlejší model změny státního vlastnictví na soukromé. K provedení operací byl najat tým konzultantů se zkušenostmi s masovou privatizací ve východním Německu, který byl reformně a tržně orientovaný (Lumiste et al, 2008).

Program malé privatizace, který se ukázal jako nejúspěšnější, probíhal ve dvou fázích. První fáze začala v lednu 1991 a trvala do května 1992. Většina malých firem byla prodána v aukcích. Cizinci byli z tohoto typu privatizace vyloučeni. Byl také upřesněn zákon, který umožňoval insiderům s předkupním právem koupit majetek za předem stanovenou minimální cenu. Tímto způsobem bylo prodáno přibližně 80 % nemovitostí (OECD Economic Surveys, 2000). Zbytek byl prodán prostřednictvím výběrového řízení (soutěže o podnikatelský záměr). Právě z tohoto důvodu byla 21. května 1992 zveřejněním nového zákona zahájena druhá etapa privatizace, která tyto výhody omezila a upravila procesy nákupu insiderů. Rozšířil se okruh osob oprávněných ke koupi privatizovaného majetku. Právo účastnit se privatizace získali všichni dospělí obyvatelé země, cizinci a akciové společnosti registrované v Estonsku. Tímto způsobem byla do roku 1992 privatizována přibližně polovina všech malých podniků. Proces malé privatizace se postupně blížil ke konci.

Rozsáhlá privatizace byla zahájena v roce 1992 podle tzv. modelu Treuhand. Prodej zajišťovala Estonská privatizační agentura, která byla založena v roce 1992, spolu s pomocí odborníků z Německa (Lumiste et al, 2008). Na rozdíl od mnoha jiných transformujících se zemí, které používaly metodu přímého prodeje, Estonsko setrvalo u využívání mezinárodních výběrových řízení, což zajistilo lepší řízení procesu a také zabránilo šíření korupce, čímž se zvýšila transparentnost privatizačního procesu. Cílem bylo kromě získání maximální ceny také najít klíčové investory se zkušenostmi v oboru a silnými myšlenkami na změnu. Za tímto účelem byly kontrolní podíly prodány jak domácím, tak zahraničním zájemcům. Cizincům byly nabídnuty stejné podmínky jako domácím investorům. Významný rozvoj rozsáhlé privatizace nastal v letech 1993 a 1994 a poté se proces výrazně zrychlil.

Privatizační proces tak začal ve výrobním sektoru a v sektoru služeb a byl v těchto sektorech dokončen do konce roku 1996. Privatizace národních infrastrukturních společností, tj. energetického a telekomunikačního sektoru (Estonské železnice, Estonská energetika, Estonská ropná břidlice, Estonský telekomunikační operátor a Tallinnský přístav), se stala aktuální v roce 1995 a pokračovala v roce 2000, přičemž si vyžádala více času. V roce 1992 bylo 49 % společnosti Estonian Telecom prodáno společnému podniku TeliaSonera, který však stále částečně vlastnil stát. Pouze malý počet velkých podniků zůstal ve vlastnictví státu. (Lumiste et al, 2008).

Privatizací byl zničen vliv starých komunistických institucí ve společnosti a jejich kontrola nad ekonomikou. Jednoduchost, transparentnost a rychlost přispěly k úspěchu reformem a vedly k dalšímu rozvoji pojmů, jako je demokracie a občanská svoboda.

4.4 Hlavní makroekonomické ukazatele hospodářského vývoje

Tato část práce analyzuje hlavní makroekonomické ukazatele vývoje estonské ekonomiky za určité období, tj. od roku 1995 do roku 2022. Takové časové rozpětí umožňuje podrobnější a přiměřenější analýzu změn v prezentovaných údajích. Jsou uvedeny grafy a diagramy, které jsou následně slovně komentovány, a dále jsou uvedeny důvody a důsledky, které vedly ke zvýšení nebo snížení hodnot ukazatelů.

4.4.1 Hrubý domácí produkt

Jedním z klíčových ukazatelů hospodářského rozvoje je HDP. Slouží k měření vývoje národního hospodářství a také ke srovnání výkonnosti ekonomik jednotlivých zemí v čase.

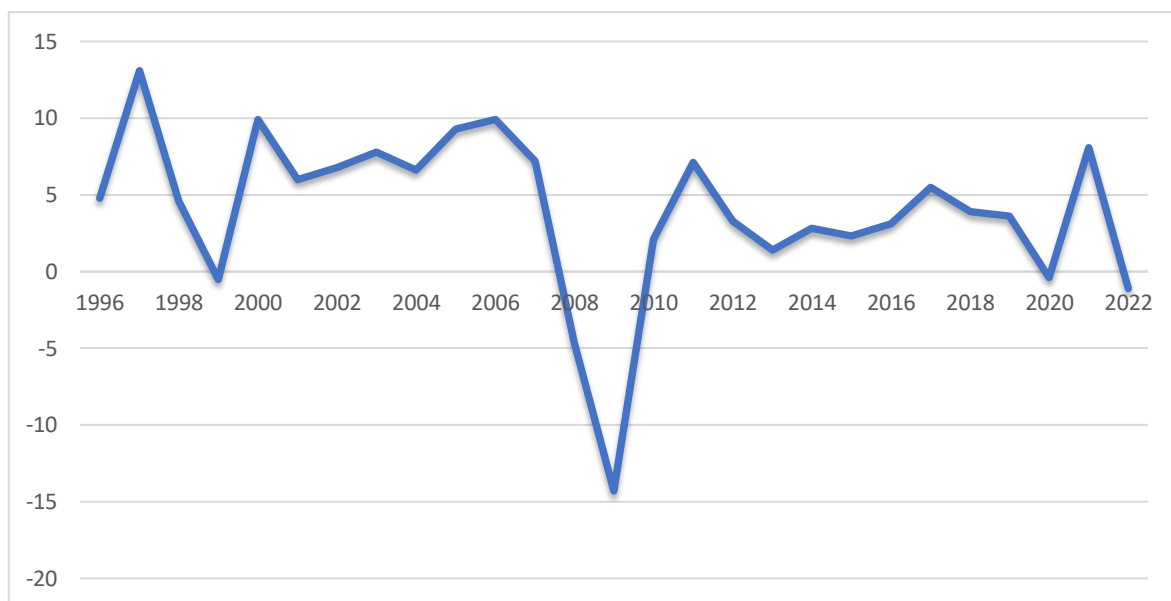
Potíže estonské ekonomiky se objevily po prudkém poklesu průmyslové výroby v letech 1990-1991. Následoval všeobecný pokles ve všech odvětvích, který byl dále doprovázen makroekonomickou krizí. HDP rychle klesal a celková ztráta HDP Estonska v letech 1990-1994 byla mnohem větší než u většiny ostatních zemí Sovětského svazu.

Země již nedokázala udržet stabilní inflaci a čelila hyperinflaci. V roce 1992 se míra inflace oproti předchozímu roku výrazně zvýšila a nezaměstnanost začala stoupat. Velká cenová exploze vedla k poklesu výroby. Tím se zhoršil i růst HDP. V důsledku toho prudce poklesl blahobyt Estonců.

Brzy se však díky pohotovým zásahům vlády do ekonomiky podařilo ji časem stabilizovat.

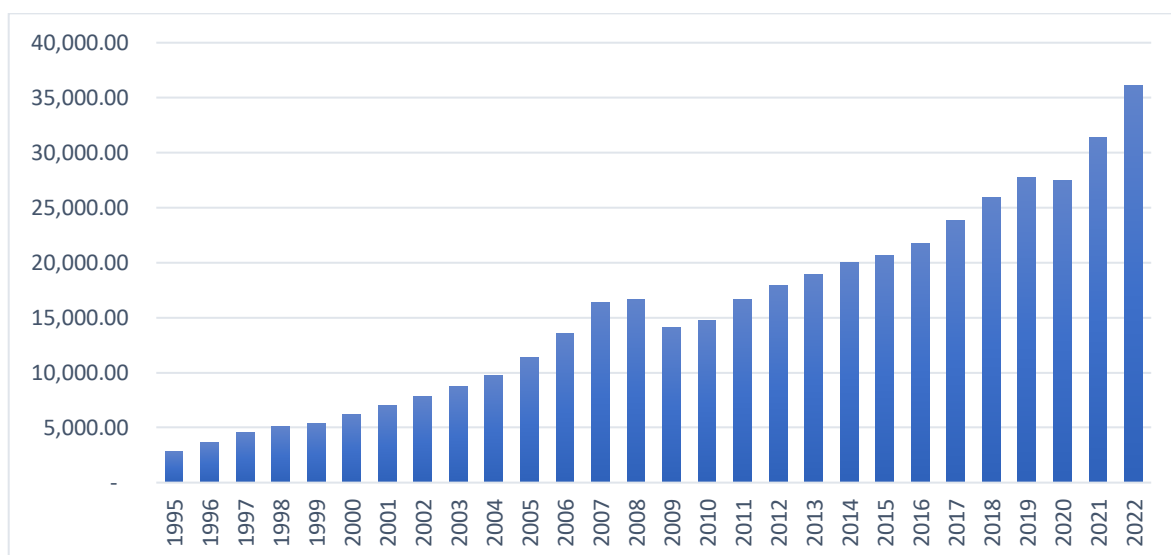

Graf 1: Meziroční změna tempa růstu reálného HDP (%)

Zdroj: vlastní zpracování (Eesti Pank, 2023)

Graf 2: Vývoj HDP v Estonsku v běžných cenách (miliony EUR)

Zdroj: vlastní zpracování (Eesti Pank, 2023)

Jak je patrné z grafů, ukazatel HDP se od roku 1995 začal postupně zvyšovat. Na počátku sledovaného období, tj. v roce 1995, činila hodnota estonského nominálního hrubého domácího produktu 2,9 mld. EUR. V následujícím roce 1997 přesáhl růst reálného HDP 13 %. Tento výsledek však nebyl udržitelný a koncem roku 1998 se růst výrazně zpomalil, přičemž největším faktorem tohoto stavu byla hospodářská krize v Rusku, která byla ovlivněna i finanční krizí v Asii. Dopad se projevil v největším z průmyslových odvětví, v potravinářském průmyslu, neboť velká část vývozu zemědělských produktů směřovala do zemí východního bloku. Kromě poklesu zemědělského podílu byly zaznamenány také snížení v těžebním průmyslu, zatímco podíl služeb a zpracovatelského průmyslu zůstal stabilní. Růst reálného HDP se zastavil a poté celkově klesl na záporných 0,5 %.

Dopady krize se ukázaly jako krátkodobé a po roce 2000, zejména po vstupu do Evropské unie v roce 2004, se HDP postupně zvyšoval a dosáhl hodnoty 9,8 mld. EUR s reálnou mírou růstu 9,9 %. Průmysl se začal obnovovat a rostl také objem vývozu a domácí poptávky. V letech 2001 až 2007 patřila estonská ekonomika k nejrychleji rostoucím v Evropě. Při malé otevřené ekonomice docházelo až do roku 2007 k rychlé úvěrové expanzi a velmi vysoké úrovni soukromé i veřejné spotřeby. Výrazný hospodářský růst byl patrný až do roku 2008, kdy svět zasáhla globální hospodářská krize a následně došlo ke zhoršení situace ve světě. Hospodářská krize postihla zemi především kvůli nedostatku zahraniční poptávky a následně i poklesu exportního trhu. Snížení bylo zaznamenáno také v průmyslové výrobě. Došlo také k odlivu zahraničního kapitálu. HDP se snížil ve většině oblastí činnosti, pouze několik odvětví soukromého sektoru si udrželo mírný růst. V tomto období se reálný růst HDP zmenšil na záporných 4,6 % v roce 2008 a 14,3 % v roce 2009. Byla to třetí nejhlubší recese v EU. Od následujícího roku se reálný HDP začal zvyšovat a v roce 2010 dosáhl 2,1 % a 7,1 % v roce 2011. Díky přísnější politice a důsledným strukturálním reformám, které zahrnovaly omezení zvyšování důchodů, DPH, provozních, obranných a zemědělských dotací, zákazu výpůjček pro municipalitu a škrtům v rozpočtu zdravotního pojištění, se zemi podařilo udržet dluh veřejného sektoru, znovu nastartovat ekonomiku a vstoupit mezi státy EU s vysokým ekonomickým růstem, čímž v roce 2011 získala vstup do eurozóny.

Toto relativně rychlé oživení však bylo zpomaleno dluhovou krizí v eurozóně a v roce 2012 činilo 3,3 % a následně 1,4 % v roce 2013. Následně je možné na grafu pozorovat kolísání parametru, většinou v kladných hodnotách. Ukazatel HDP rostl celkem mírným

tempem. Důsledkem postupného zvyšování reálného tempa růstu byl výsledek 5,5 % v roce 2017, který se s mírným poklesem udržel až do roku 2019.

S nástupem pandemie COVID-19, která významně ovlivnila spotřebitelské výdaje, investice, obchodní výměnu, kapitálové toky a dodavatelské řetězce, se tempo růstu v roce 2020 zhoršilo. Nejvíce byly zasaženy energetika, výrobní a průmyslové odvětví, a to v důsledku nižšího růstu obchodu i soukromé spotřeby. Přesto Estonsko dokázalo šok způsobený pandemií překonat lépe než ostatní státy, přičemž reálný HDP se snížil do záporných 0,4 %. Především kvůli zrušení restrikcí a rychlému přizpůsobení ekonomiky se zemi podařilo v roce 2021 zvýšit tento ukazatel do výše 8,1 %. V roce 2022 se v důsledku války mezi Ruskem a Ukrajinou, která ovlivnila celý svět, ekonomika ocitla v recesi a reálný růst HDP poklesl do záporných 1,1 %. Nepříznivě přispěly především sektory energetický, zemědělský, činnosti v oblasti nemovitostí a finanční sektor, zatímco pozitivní výsledky byly zaznamenány v odvětví ubytování a stravování, které se zotavilo z krize způsobené koronavirem.

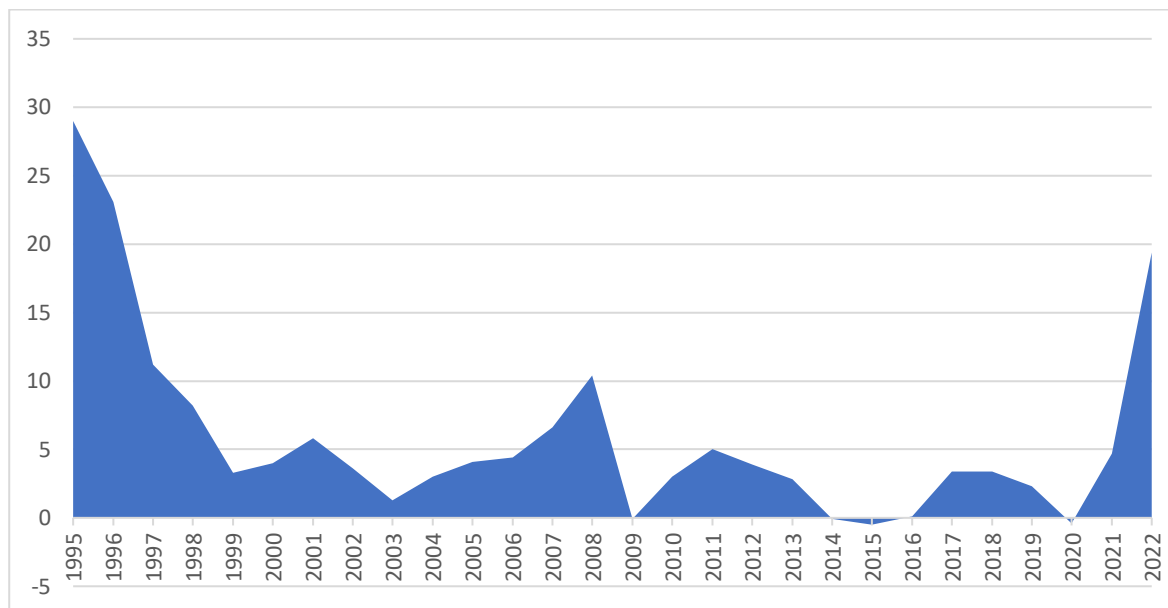
Od počátku sledovaného období v roce 1995 do roku 2022, tj. za 27 let, se tedy hodnota HDP v běžných cenách zvýšila z 2,9 mld. EUR na 36,1 mld. EUR, což představuje celkový nárůst o 33,2 mld. EUR za uvedené období.

4.4.2 Inflace

Ihned po získání nezávislosti se objevil problém vysoké a rostoucí inflace. V roce 1992 dosáhla míra inflace 1053 %, což bylo nepřijatelné, a proto vláda zahájila proces stabilizace ekonomiky a zavedla vlastní měnu. Po těchto opatřeních a vystoupení z rublové zóny došlo ke zlepšení a míra inflace zaznamenala meziroční pokles.

Jak ukazuje následující graf vývoje inflace, její míra v Estonsku klesla v roce 1995 na úroveň 29 % a byla nejvyšší ve sledovaném období. Tak tomu bylo až do roku 1998, kdy v důsledku krize došlo k poklesu domácí poptávky a ke snížení cen některých druhů zboží, aby se oživil odbyt, dosáhla meziroční míra inflace poprvé od získání nezávislosti jednociferných hodnot, a to 8,2 %.

Graf 3: Vývoj inflace v Estonsku (%)

Zdroj: vlastní zpracování (Eesti Pank, 2023)

Od roku 2000 se v souvislosti s rostoucími cenami pohonných hmot, komodit a zvyšováním daní začala míra inflace poprvé po dlouhé době zvyšovat a v roce 2001 činila 5,8 %, ale v roce 2003 se její růst zpomalil. Nicméně po vstupu do Evropské unie v roce 2004 měla inflace tendenci k urychlení a největší změnu zaznamenala v roce 2008, kdy se meziroční růst zvýšil o 3,8 % a celkový roční průměr se tak dostal na dvoucifernou hodnotu 10,4 %. Příčinou byla probíhající celosvětová ekonomická krize a pokračující rychlý růst cen energií a potravin na světovém trhu. Ke zdražení spotřebního koše došlo v prvních měsících roku 2008 v důsledku zvýšení spotřebních daní z motorových paliv, alkoholu a tabákových výrobků a zavedení spotřební daně z elektřiny. V letech 2008 až 2009 se meziroční míra inflace zpomalila o 10,3 %. V roce 2009 Estonsko zaznamenalo první nejnižší hodnotu ukazatele ve sledovaném období, která se přesunula do deflační fáze na úrovni 0,1 %. K tomu přispěly nižší dovozní ceny energetických zdrojů a komodit.

Následně se tempo inflace v roce 2011 zvýšilo do 5 %. Na rozdíl od předchozích let došlo v letech 2014 a 2015 k poklesu cenové hladiny. V roce 2014 byla inflace o 2,7 % nižší než v předchozím roce a v roce 2015 spadla ještě níže, takže deflace dosáhla úrovně 0,5 %. Cenovou hladinu v zemi nejvíce ovlivnil pokles cen za energetické suroviny v důsledku poklesu cen elektřiny, motorových paliv a tepla. Tento výkyv cen energetických zdrojů byl nejrozsáhlejší za posledních dvacet let. Průměrná úroveň inflace se v roce 2016 blížila 0 %

a v roce 2017 vzrostla na 3,4 %. V roce 2018 zůstávala tempo inflace v Estonsku vysoké. Ceny rostly dvakrát rychleji než průměr eurozóny. Hlavním důvodem byly rostoucí ceny ropy na světových trzích, také vyšší spotřební daně na začátku roku a rychlý růst mezd. Hodnota inflace v zemi za rok 2019 byla o 1,1 % nižší než v loňském roce. Změny byly způsobeny snížením sazby za vodu, poklesem cen za dodávky elektřiny a komunikační služby. V meziročním vyjádření dosáhla inflace 2,3 %.

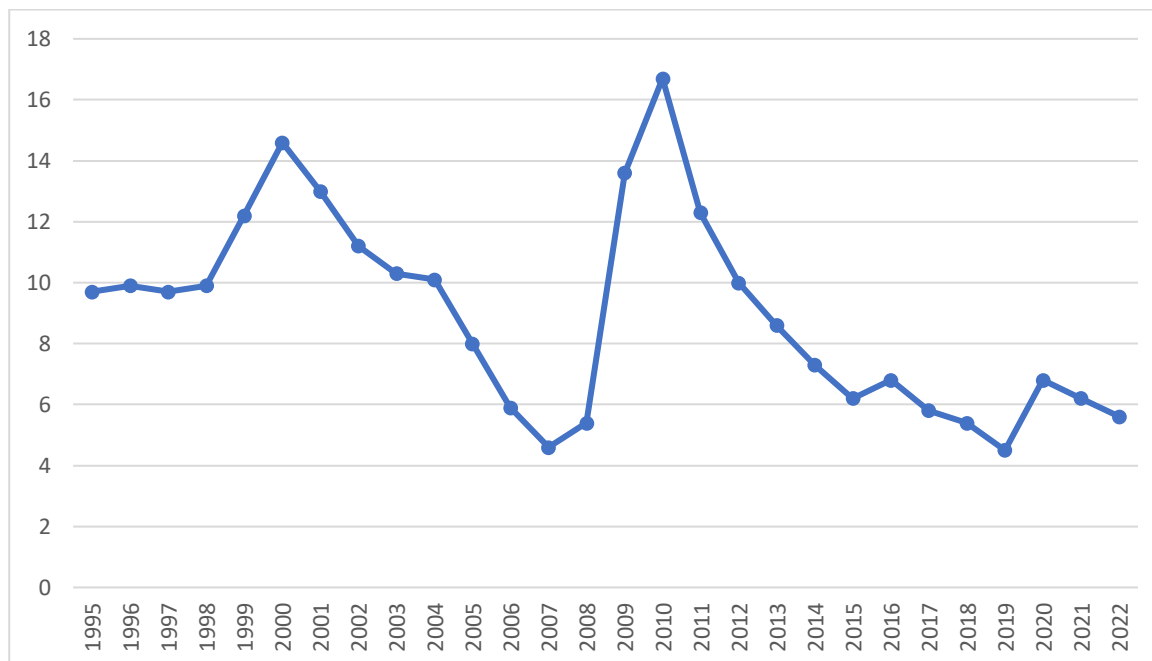
Období pandemie koronaviru, jak je uvedeno v grafu, bylo zapamatovatelné snížením míry inflace, které bylo důsledkem cenových změn v zahraničí, a v Estonsku to byl jeden z největších poklesů v eurozóně. Míra deflace činila 0,4 %. V roce 2021 však byla zaznamenána nejvyšší úroveň inflace za posledních deset let. Vztahovala se jak na zboží, tak na služby. Rostly také ceny potravin, zejména mléčných výrobků, ryb a zeleniny. Za celý rok dosáhla inflace 4,7 %. Rok 2022 byl spojen s prudkým nárůstem tempa inflace na 19,4 %. Největší vliv na tento vývoj měly ceny energetických surovin, které se meziročně zvýšily více než dvojnásobně. Prudce vzrostly také náklady na spotřební koš. Vysoká inflace stále více ovlivňovala hospodářský růst, nižší kupní síla a snížené úspory znamenaly pokles spotřeby, což mohlo následně ovlivnit ziskovost podniků.

4.4.3 Nezaměstnanost

Počátek období transformačních reforem po získání nezávislosti a postupný úbytek obyvatelstva měly rovněž negativní dopad na míru nezaměstnanosti. Důvodem vysoké míry nezaměstnanosti bylo to, že podniky potřebovaly k efektivní práci zdroje s dostatečnou kapacitou, což v posttransformačním období nebylo. Zaměstnanci proto museli projít odbornou rekvalifikací, ale ne všichni byli připraveni přizpůsobit se změněným podmínkám nového tržního systému.

Počínaje rokem 1995 činila míra nezaměstnanosti 9,7 % a v následujících třech letech se pohybovala v podobném rozmezí, kolem 10 %. Krize v roce 1998 přinesla komplikace i na trhu práce, nezaměstnanost byla vyšší než v předchozím roce a tempo růstu mezd zpomalilo. Kvůli klesající poptávce byly společnosti nuceny snižovat náklady, což našlo východisko i v mírně rostoucí nezaměstnanosti. V důsledku toho se míra nezaměstnanosti v roce 1999 oproti předchozímu roku zvýšila o 2,3 % a v roce 2000 dosáhla maxima 14,6 %.

Graf 4: Vývoj roční míry nezaměstnanosti v Estonsku (%)

Zdroj: vlastní zpracování (Eesti Pank, 2023)

Počínaje novým tisíciletím a pokračující až do roku 2008 se postupný vývoj ekonomiky a nárůst zahraničních investic promítl do následné stabilizace situace, která přispěla k růstu nových volných pracovních míst a začátku poklesu nezaměstnanosti. V roce 2004 byla míra nezaměstnanosti 10,1 % a toto bylo období, po kterém začalo její tempo postupně klesat. V roce 2007 tak poprvé od počátku sledovaného období klesla nezaměstnanost na 4,6 %, což bylo o 1,3 % méně než v roce 2006, a dosáhla přirozené míry nezaměstnanosti. V roce 2008, s nástupem světové krize, byl zaznamenán nárůst nezaměstnanosti na 5,4 %. Od tohoto okamžiku došlo k prudkému skoku o 8,2 % v roce 2009 a jeho růst byl zaznamenán rovnoměrně ve všech regionech země. Míra nezaměstnanosti dále rostla až do roku 2010, kdy dosáhla nejvyšší rekordní hodnoty od počátku roku 1995, a to 16,7 %.

Od roku 2011 začala její úroveň postupem času klesat, nicméně dopady celosvětové recese a následně i dluhové krize v eurozóně se odrazily na vysoké míře nezaměstnanosti. V roce 2012 se nezaměstnanost snížila z 12,3 % na 10 %. Poprvé po několika letech v roce 2013 byla zaznamenána jednociferná hodnota 8,6 % a následoval dlouhodobý meziroční klesající trend až do roku 2019. Dopady překonání obou krizí se projeví na hodnotě

ukazatele a v roce 2019 došlo k největší změně za 24 let a byla zaznamenána nejnižší míra nezaměstnanosti oproti výchozímu roku 1995, a to 4,5 %.

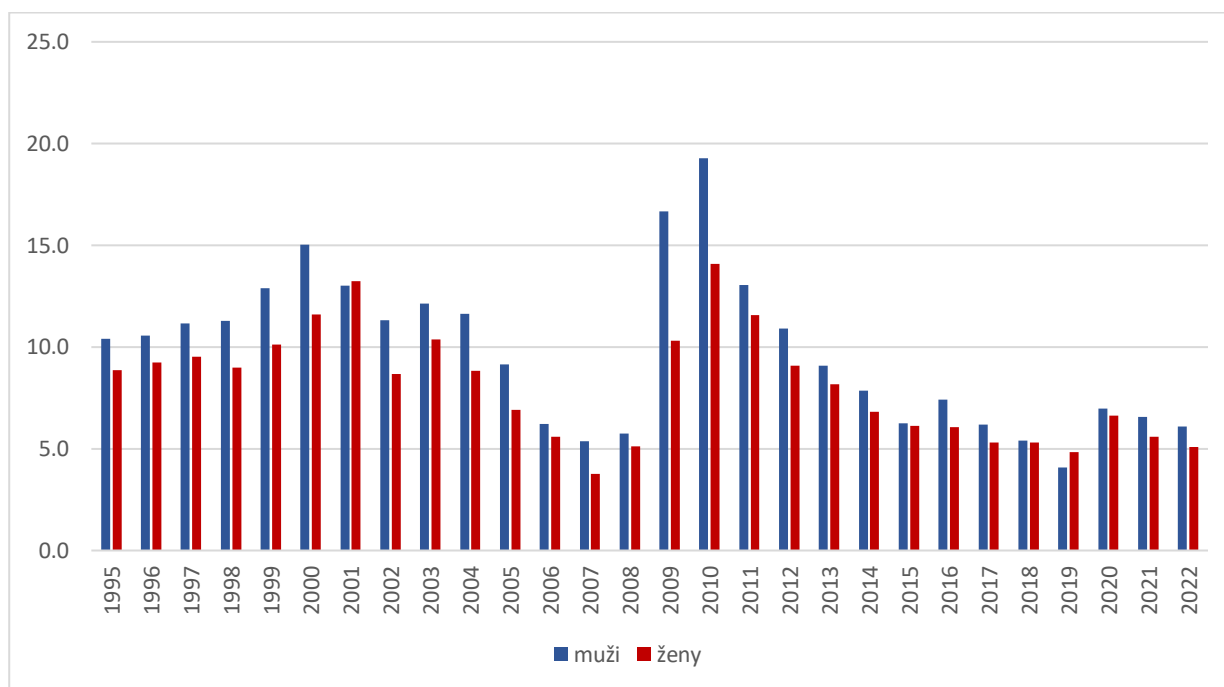
Začátek pandemického období přispěl ke ztrátě pracovních míst, a tím i k obnovení tempa růstu nezaměstnanosti. V roce 2020 se tento ukazatel v meziročním srovnání zvýšil o 2,3 % a činil 6,8 %. I když míra vzrostla, stále zůstala nižší, než byla na začátku sledovaného období. O rok později došlo k poklesu o 0,4 %, což vedlo k hodnotě 6,2 %. Recese v roce 2022 ovlivnila nezaměstnanost v menší míře, a to ve výši 5,6 %, neboť nárůst zaměstnanosti v některých odvětvích sektoru služeb, konkrétně ve finančních, vzdělávacích, ubytovacích a stravovacích službách, kompenzoval propouštění, k nimž docházelo především v průmyslovém sektoru, zejména v odvětvích, jako je dřevozpracující průmysl a výroba nábytku.

Míra nezaměstnanosti podle pohlaví

Jak vyplývá z grafu, míra nezaměstnanosti mužů dosahovala od roku 1995 vyšších hodnot než míra nezaměstnanosti žen. Na počátku analyzovaného období byla nezaměstnanost mužů o 1,5 % vyšší než nezaměstnanost žen, a činila 10,4 %. S postupným zvyšováním obecné míry nezaměstnanosti v zemi se také zvětšovaly rozdíly v ukazatelích mezi pohlavími.

V roce 2000 tak byl rozdíl v nezaměstnanosti mužů a žen nejvyšší od počátku období a činil 3,4 %. V následujícím roce však nezaměstnanost mužů a žen dosáhla téměř stejné úrovně, a to 13 %. Od roku 2001 se obě míry nezaměstnanosti začaly relativně snižovat a v roce 2007 dosáhly minima s výsledkem 5,4 % u mužů a 3,8 % u žen. V roce 2008 došlo k mírnému nárůstu, kdy rozdíl mezi těmito ukazateli činil 0,7 %, přičemž zaměstnanost žen vzrostla o 1,3 % a mužů o 0,4 %. Největší nárůsty u obou skupin byly pozorovány v letech 2009 a 2010. Po zvýšení míry nezaměstnanosti se také prohloubil rozdíl v její úrovni mezi pohlavími, takže v roce 2009 bylo bez práce o 6,4 % více mužů než žen. Míra nezaměstnanosti dosáhla svého vrcholu v roce 2010, kdy se míra nezaměstnanosti žen meziročně zvýšila o 3,8 % na 14,1 %. U mužů činila 19,3 %.

Graf 5: Vývoj roční míry nezaměstnanosti podle pohlaví v Estonsku (%)

Zdroj: vlastní zpracování (World Bank, 2023)

Následující rok 2011 zaznamenal nárůst zaměstnanosti na obou úrovních a tento trend se udržel až do roku 2019. Jak již bylo uvedeno výše, tento rok se zapsal do paměti nejnižší celkovou mírou nezaměstnanosti. U mužů tato úroveň činila 4,1 %, ale u žen byla hodnota 4,8 % relativně vysoká ve srovnání s rokem 2007, kdy byla nejnižší za celé analyzované období.

Vlivem koronaviru se vytvořil rozdíl v celkové míře zaměstnanosti oproti předchozímu roku, ale rozdíl mezi mírami obou pohlaví zůstal v roce 2020 nízký, a to 0,4 %. V roce 2020 byla míra nezaměstnanosti u mužského pohlaví zaznamenána na úrovni 7 %, zatímco v roce 2021 činila 6,6 %. U žen byla tato hodnota zaznamenána na úrovni 6,6 % v roce 2020 a 5,6 % v roce 2021.

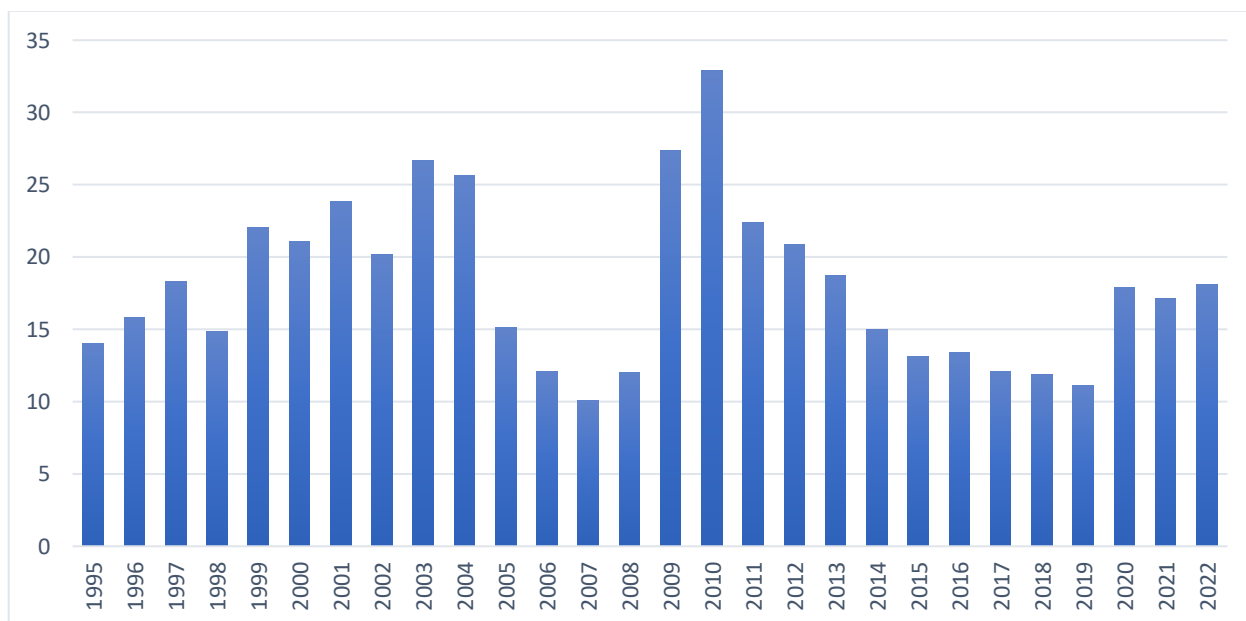
V roce 2022 se tento ukazatel snížil shodně o 0,5 % u mužů i žen, a činil 6,1 % a 5,1 %. To naznačuje, že hospodářský pokles měl na nezaměstnanost mezi oběma pohlavími stejně negativní dopad.

Nezaměstnanost mladých osob 15-24 let

Tento graf charakterizuje míru nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let, která do značné míry kopíruje strukturu míry nezaměstnanosti podle pohlaví v grafu 5. Na počátku období bylo v této věkové kategorii 14 % nezaměstnaných.

Graf 6: Vývoj míry nezaměstnanosti ve věkové skupině 15-24 let v Estonsku (%)

Zdroj: vlastní zpracování (World Bank, 2023)

Mezi počátkem a rokem 2004 míra nezaměstnanosti kolísala mezi růstem a poklesem, ale na rozdíl od předchozího grafu se v roce 2003 zvýšila na 26,71 % a zůstala vysoká i v roce 2004 s úrovní 25,61 %. Poté, včetně roku 2007, došlo k poklesu tempa s výsledkem 10,09 %, což představovalo nejnižší hodnotu za celé analyzované období. Dále následoval nárůst úrovně od roku 2008. V roce 2009 se míra oproti předchozímu roku zvýšila o 15 % a v roce 2010 dosáhla nejvyšší hodnoty 32,91 %.

Rok 2011 naznačuje prudký pokles míry nezaměstnanosti o výrazných 11 % a udržení tempa až do konce roku 2019, kdy míra nezaměstnanosti dosáhla 11,1 %.

Následovalo však oživení během pandemie a po ní, kdy došlo k nárůstu na 17,93 % v roce 2020 a 17,14 % v roce 2021. V roce 2022 se míra nezaměstnanosti v této věkové skupině dále zvýšila a činila na 18,1 %.

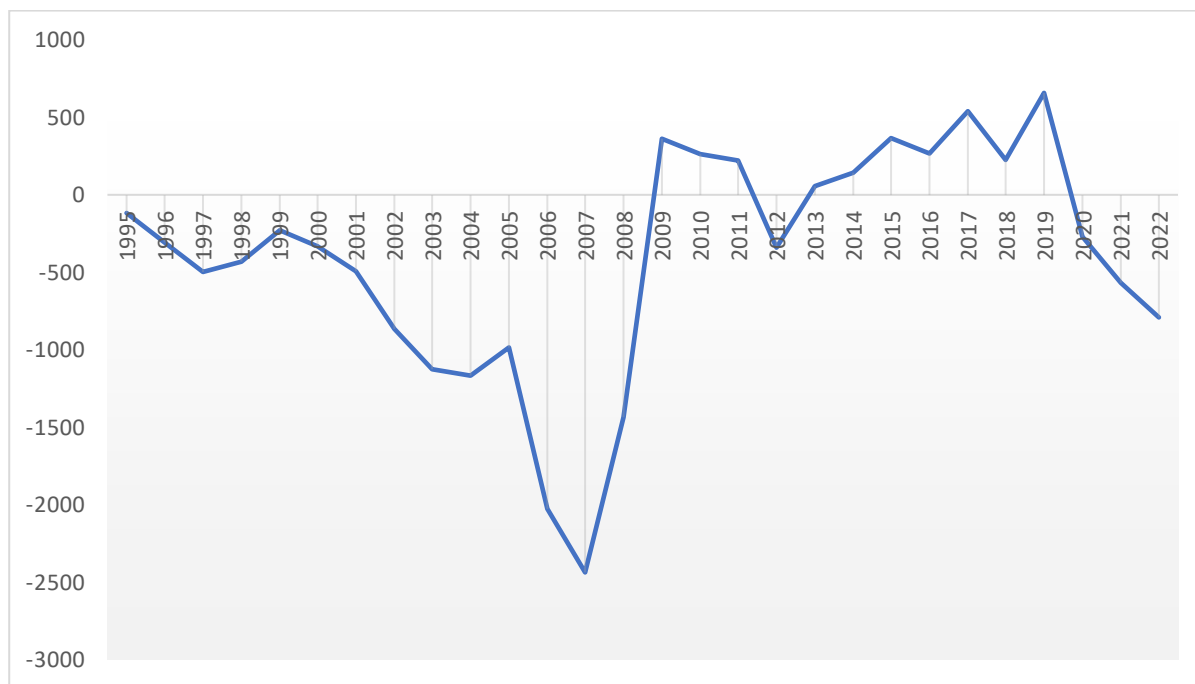
4.4.4 Platební bilance

Tato část práce analyzuje vývoj estonského vývozu a dovozu od roku 1995. Jsou zde také uvedeni největší obchodní partneři země a struktura vývozu a dovozu v roce 2022.

Saldo běžného účtu platební bilance

Z níže uvedeného grafu je vidět, že od roku 1995 se ve vývoji běžného účtu kombinují jak záporné, tak kladné výkyvy, ale od počátku sledovaného období se již více než deset let pohybuje převážně v záporných hodnotách. Po přijetí reforem a stabilizační politiky dosáhlo saldo běžného účtu v roce 1995 záporné hodnoty 115,7 mil. EUR, což představovalo 4,7 % HDP. V následujících dvou letech jeho úroveň dále klesala a dosáhla nejnižší úrovně v tomto období. Schodek byl odhadován na 499,2 mil. EUR. Od tohoto okamžiku až do roku 1999 se schodek začal snižovat a dosáhl 230,6 mil. EUR s poměrem k HDP 4,8 %.

Graf 7: Dynamika salda běžného účtu platební bilance Estonska (miliony EUR)

Zdroj: vlastní zpracování (Eesti Pank, 2023)

Se začátkem nového století začala hodnota běžného účtu opět klesat. K roku 2004 se schodek oproti roku 1999 zvýšil pětinašobně a dosáhl nové rekordní hodnoty 1165,8 mil.

EUR, což představovalo téměř 14 % HDP. Až do konce roku 2008 mělo saldo běžného účtu převážně zápornou růstovou tendenci. Po roce 2009 se však schodek začal snižovat a saldo tak dosáhlo přebytku 360,3 mil. EUR.

S výjimkou roku 2012 se schodkem 339,7 mil. EUR byl až do konce roku 2019 zaznamenán rostoucí trend, kdy běžný účet estonské platební bilance vykázal nejvyšší přebytek ve výši 657,7 mil. EUR.

V roce 2020 však pandemie přispěla negativně, díky čemuž hodnota ukazatele klesla do záporných hodnot. Deficit byl odhadnut na 1,8 % HDP a činil 272,2 mil. EUR. V posledních dvou letech došlo k negativnímu nárůstu ukazatele, v důsledku čehož byla pro rok 2021 zaznamenána hodnota 567,7 mil. EUR, a pro rok 2021 činila 789,9 mil. EUR, přičemž poměr k HDP činil 1,8 % a 2,2 %.

Vývoj obchodní bilance

Před získáním nezávislosti byl po velmi dlouhou dobu jediným obchodním partnerem Estonska Sovětský svaz. Většina vývozu a dovozu pocházela z Ruska. Po získání nezávislosti a liberalizaci obchodu začalo nové období bez cel a netarifních překážek. Zavedení vlastní měny snížilo vliv rublu, a tím i vliv Ruska. Vzhledem k omezeným přírodním zdrojům bylo nutné navázat hospodářskou spolupráci se zahraničím. Země postupně začala sjednávat nové obchodní dohody se Západem, tj. s evropskými zeměmi. Jednalo se především o pobaltské státy, Finsko a Švédsko.

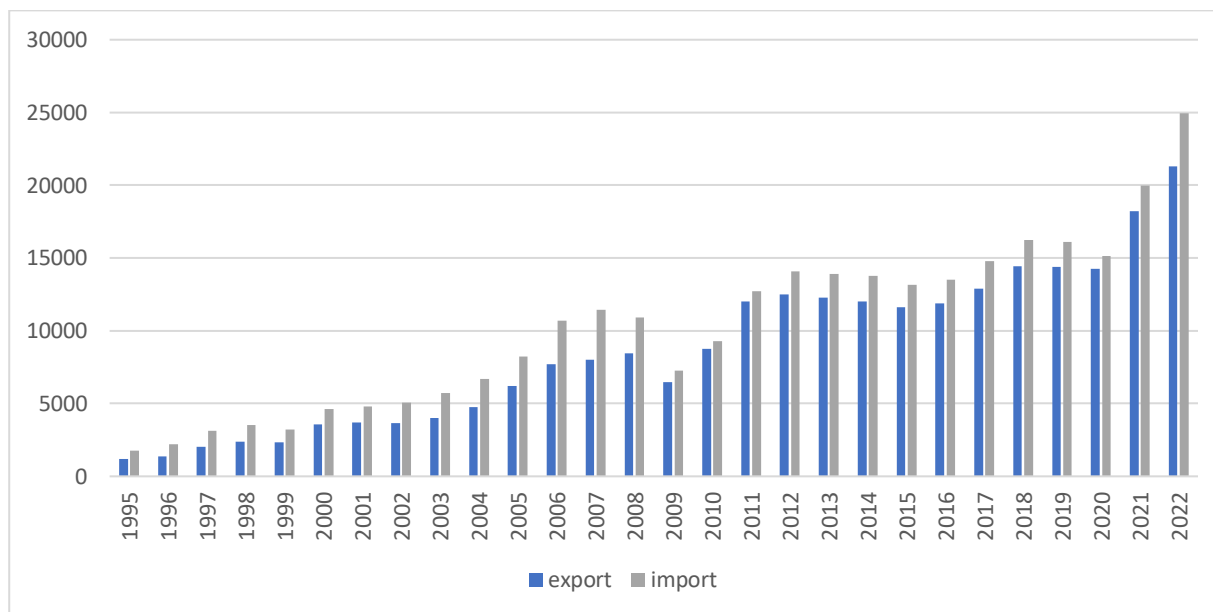
Vzájemná spolupráce s těmito zeměmi byla důležitá pro integraci Estonska do ekonomiky EU a pro jeho aktivnější interakci s okolním světem. Rok od roku se začal zvyšovat vývoz i dovoz.

Jak ukazuje následující graf, v roce 1995 vzrostla celková hodnota vývozu na 1214,9 mil. EUR a dovozu na 1752,8 mil. EUR. Vzestupný trend pokračoval až do roku 1998. V důsledku krize došlo k poklesu vývozu o téměř 50 mil. EUR a poklesu dovozu o přibližně 300 mil. EUR.

Od roku 2000 až do začátku roku 2009 vykazovaly výsledky zahraničního obchodu rostoucí trend. V roce 2004 se dovoz zvýšil o více než 15 % na 6702,9 mil. EUR a vývoz rostl ještě rychleji, a to o více než 16 % na 4768,7 mil. EUR. Po roce 2008 došlo v důsledku hospodářské krize k poklesu zahraničního obchodu. Pokles zahraniční poptávky v roce 2009 přispěl k poklesu vývozu o 1983,2 mil. EUR a dovozu o 3626,5 mil. EUR. Od roku 2010

dochází k hospodářskému oživení díky pozitivním výsledkům zahraničního obchodu. Saldo zahraničního obchodu bylo nejnižší za posledních 15 let a pokleslo na nejnižší hodnotu od roku 1995, a to 525,3 mil. EUR.

Graf 8: Dynamika obchodní bilance Estonska (miliony EUR)

Zdroj: vlastní zpracování (Eesti Pank, 2023)

Od roku 2012 však došlo k poměrně mírnému poklesu zahraničního obchodu, po němž hodnoty dovozu a vývozu v roce 2016 vykázaly poměrně výrazný nárůst o téměř 3 % u každé položky. Země vyvezla zboží v hodnotě 11896,9 mil. EUR a dovoz činil 13514,8 mil. EUR. Růst obchodu byl zaznamenán až do roku 2018. Od roku 2019 nastal úpadek export i importu do země.

Vzhledem k tomu, že volný pohyb zboží byl ztížen i v rámci Evropské unie, projevil se dopad pandemie v roce 2020 poklesem vývozu o 1 % a dovozu o 6 %. Od počátku roku 2021 však začala čísla stoupat a tento rok si lze zapamatovat jako rok rychlého růstu cen, který výrazně zvýšil obchodní obrat. Ukazatel hodnoty vývozu zboží se oproti roku 2020 zvýšil o 22 % a dovozu o 24 %. Z Estonska bylo vyvezeno zboží v hodnotě 18218,8 mil. EUR a dovezeno v hodnotě 19978,5 mil. EUR.

Estonská obchodní výměna na období roku 2022

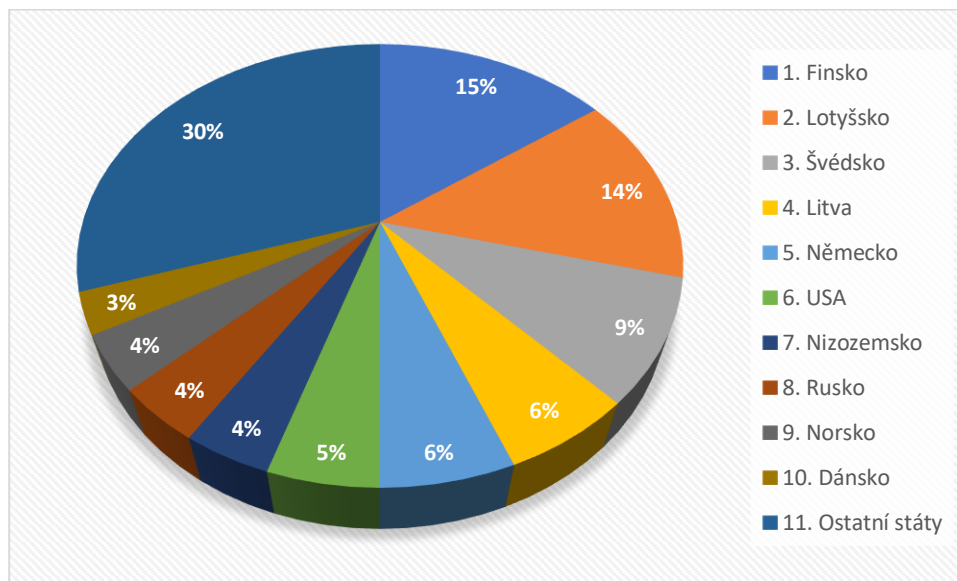
V roce 2022 Estonsko vyváželo zboží do 190 zemí a dováželo zboží ze 156 zemí. I nadále byly klíčovými obchodními partnery členské státy EU. Jejich podíl na vývozu činil 70 % a na dovozu 78 %.

Oproti roku 2021 došlo v roce 2022 vedle zvýšeného zahraničního obchodu také k zvýšení salda obchodní bilance, a to ve výši 3 mld. EUR. K nárůstu exportu přispěl zejména vývoz minerálních paliv, elektřiny, dřeva a výrobků ze dřeva, a také vývoz potravin a zemědělských produktů. Největší pokles však zaznamenal vývoz elektrických zařízení. Import se zvýšil zejména díky dovozu minerálních paliv, elektrických zařízení, neželezných kovů a výrobků z nich, mechanických zařízení. Hlavními partnerskými zeměmi byly v případě vývozu Finsko, Lotyšsko a Švédsko a v případě dovozu Finsko, Litva, Německo a Lotyšsko.

Export

Jak je patrné z grafu, hlavní exportní partnerskou zemí bylo Finsko, následované Lotyšskem a Švédskem. Do Finska se vyvážely neušlechtilé kovy a výrobky z nich (kovové konstrukce, ploché válcované výrobky), elektrická zařízení (včetně elektromotorů a jejich částí, rozváděčů, transformátorů), zemědělské produkty a potraviny (včetně sýrů, omáček, obilovin, pečiva, řepky). Do Lotyšska se více vyvážel zemní plyn, elektřina, dopravní prostředky (včetně osobních a nákladních automobilů) a potravinářské výrobky (včetně masných výrobků a syrového mléka), zatímco do Švédska komunikační zařízení, dřevo a výrobky ze dřeva (včetně dřevěných lišt, dveří, oken) a montované dřevěné stavby. Největší pokles vývozu byl zaznamenán do USA, kam se vyvezlo méně komunikačních zařízení, a do Nizozemska, do kterého se vyvezlo méně minerálních paliv.

Graf 9: Hlavní exportní země Estonska v roce 2022

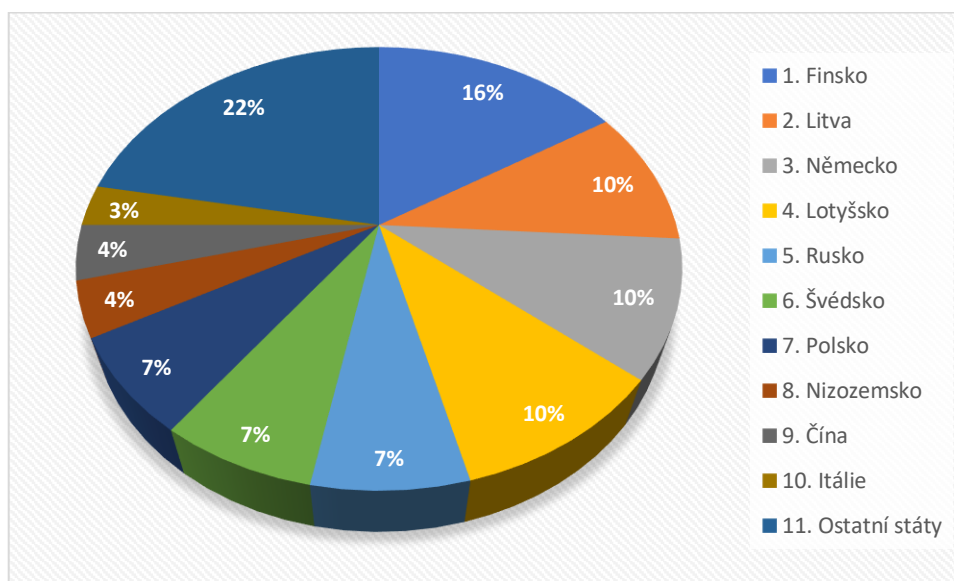
Zdroj: vlastní zpracování (Statistics Estonia, 2023)

Podíl reexportu ze země se zvýšil o 42 %, zatímco vývoz domácího zboží vzrostl o 7 %, podíl zboží estonského původu na celkovém vývozu naopak činil 66 %. Pokles podílu domácího zboží na celkovém objemu vývozu oproti předchozímu roku byl ovlivněn především snížením vývozu recyklovaných pohonných hmot a komunikačních zařízení.

Import

Nejdůležitějšími dovozními zeměmi Estonska byly Finsko, Litva, Německo a Lotyšsko. Největší nárůst zaznamenal import z Finska, Litvy a Lotyšska. V roce 2022 se zvýšil dovoz motorových paliv a elektřiny z Finska, zemního plynu, komunikačních zařízení a potravin z Lotyšska a potravin a motorových paliv z Litvy. K největšímu poklesu došlo u importu z Běloruska a Ruska.

Graf 10: Hlavní importní země do Estonska v roce 2022

Zdroj: vlastní zpracování (Statistics Estonia, 2023)

Do Estonska se v tomto roce dovážela především minerální paliva, elektrická zařízení, elektrina, neželezné kovy a výrobky a mechanická zařízení. K největšímu nárůstu dovozu přispěly elektrina a minerální paliva, potraviny a zemědělské produkty a mechanická zařízení.

4.5 Komparace makroekonomických ukazatelů pobaltských států

Pobaltské státy, k nimž patří Estonsko, Lotyšsko a Litva, se nacházejí v malé oblasti severní Evropy na východním pobřeží Baltského moře. Tyto tři země vznikly v roce 1918 a v roce 1940 byly rovněž okupovány Sovětským svazem. V roce 1991 se jim podařilo získat zpět svou nezávislost.

Všechny tři země jsou od roku 2004 členy NATO a Evropské unie. Ve všech třech zemích v současné době platí jednotná evropská měna euro.

Od získání nezávislosti se ekonomiky těchto tří zemí potýkaly s recesí. Bylo třeba bojovat s hyperinflací, snížit nezaměstnanost, navázat a posílit zahraničněobchodní vztahy a dosáhnout udržitelného hospodářského rozvoje. Za tímto účelem byla podobně jako v Estonsku zavedena určitá opatření a provedeny reformy, které časem přinesly pozitivní výsledky.

V následujících jednotlivých podkapitolách budou analyzovány a porovnány makroekonomické ukazatele těchto tří zemí. Údaje, s výjimkou změn tempa růstu HDP na obyvatele a salda běžného účtu platební bilance z důvodu jejich nedostupnosti v posledním sledovaném roce, budou pozorovány a porovnávány v časovém rozpětí od roku 1995 do roku 2022.

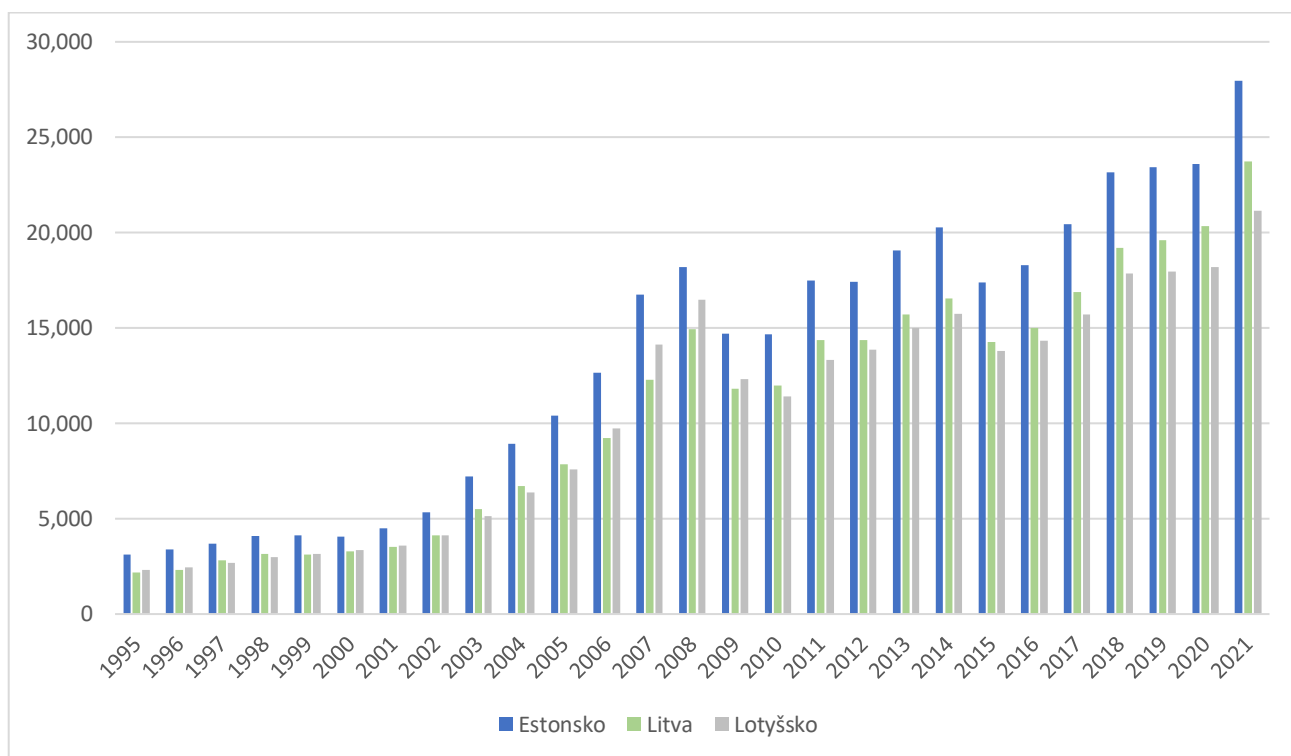
4.5.1 HDP na obyvatele

Pro porovnání vývoje HDP mezi těmito třemi zeměmi byl použit ukazatel HDP na obyvatele, který byl měřen v amerických dolarech.

Jak je patrné z následujícího grafu, počínaje rokem 1995 se ukazatel hospodářského růstu Estonska, Lotyšska a Litvy začal postupně vyrovnávat. Vývoj HDP pobaltských zemí byl v podstatě rovnoběžný, ale ukazatel HDP Estonska byl v lepší pozici a po celé sledované období převyšoval ukazatele ostatních dvou zemí. Obecně lze poznamenat, že od roku 1995, kdy hodnota HDP v Estonsku činila 3 134 USD, v Litvě 2 168 USD a v Lotyšsku 2 320 USD, až do začátku nové éry byl růst HDP přibližně na stejné úrovni. Ekonomiky, které se nacházely v období transformace, čelily ruské krizi v roce 1998 a jejím následkům. Na počátku nového století však byla zaznamenána pozitivní tendence růstu, kdy Estonsko dosáhlo hodnoty 4 071 USD, Litva 3 293 USD a Lotyšsko 3 362 USD. Vstup do Evropské unie měl na ekonomiky těchto tří zemí pozitivní dopad. Hodnota HDP na obyvatele v roce 2004 činila v Estonsku 8 914, v Litvě 6 700 a v Lotyšsku 6 379 USD. Vývoj pokračoval až do roku 2008 a dosáhl nejvyšší hodnoty 18 205 USD v Estonsku, 14 945 USD v Litvě a 16 467 USD v Lotyšsku. Dopady světové hospodářské krize postihly pobaltské státy více než ostatní země EU. Došlo k odlivu dříve získaného zahraničního kapitálu, který předtím přispíval k vysokému hospodářskému růstu, zejména v Estonsku. Litevská ekonomika, jak je patrné z grafu, reagovala o něco hůře než estonská a lotyšská, ale přesto se jí v roce 2010 podařilo předstihnout lotyšský ukazatel HDP na obyvatele, který dosáhl 11 988 USD. Následující roky si s mírnými výkyvy v letech 2015 a 2016 celkově udržely rostoucí trend až do konce sledovaného období. Během pandemie došlo k pozastavení růstu HDP na obyvatele, ale přesto následující rok 2021 zaznamenal pozitivní změny v údajích, nicméně estonská ekonomika se oživila lépe než litevská a lotyšská a v roce 2021 zaznamenala hodnotu 27 943 USD. Za ní následovala Litva s hodnotou 23 723 USD a na posledním místě se umístilo Lotyšsko s hodnotou 21 148 USD.

Graf 11: Srovnání dynamiky HDP na obyvatele ve třech zemích (USD)

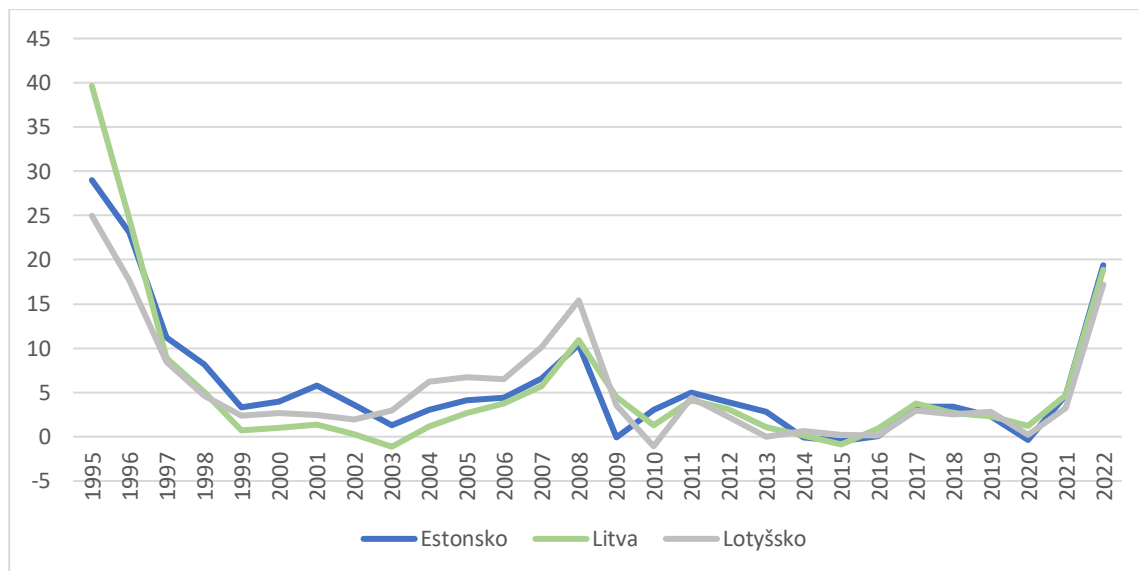
Zdroj: vlastní zpracování (World Bank, 2023)

4.5.2 Inflace

Po rozpadu Sovětského svazu došlo v nestabilní ekonomice k nadměrnému nárůstu inflace, která se posléze změnila v hyperinflaci. Přesto se pobaltským státům díky přijatým včasným opatřením podařilo míru hyperinflace rok od roku snižovat, a v roce 1995 tak dosáhly hodnot 29 % v Estonsku, 39,6 % v Litvě a 25 % v Lotyšsku. Jak je z grafu zřejmé, nejvyšší procento se udržovalo v Litvě. K roku 2003 byla míra inflace v Estonsku a Litvě ve srovnání s výchozími údaji na nízké úrovni, zatímco v Lotyšsku zůstávala na rozdíl od obou sousedních zemí ve srovnání s předchozím rokem mírně vysoká. Po vstupu do EU došlo v pobaltských zemích ke zvýšení tempa inflace, které dosáhlo svého vrcholu v roce 2008, nicméně míra inflace v Lotyšsku byla stále vyšší než v Litvě a Estonsku, a to s hodnotami 15,4 %, 10,9 % a 10,4 %. Po poklesu v roce 2009 měla úroveň inflace až do roku 2020 kolísavý charakter. Od roku 2010 se však míra inflace v Lotyšsku do roku 2022 ve srovnání s ostatními dvěma zeměmi postupně snižovala. I přes vysokou míru inflace v těchto třech

státech tak byla inflace v lotyšské zemi mezi ostatními nejnižší a dosáhla 17,2 %, zatímco inflace v Estonsku a Litvě činila 19,4 % a 18,9 %.

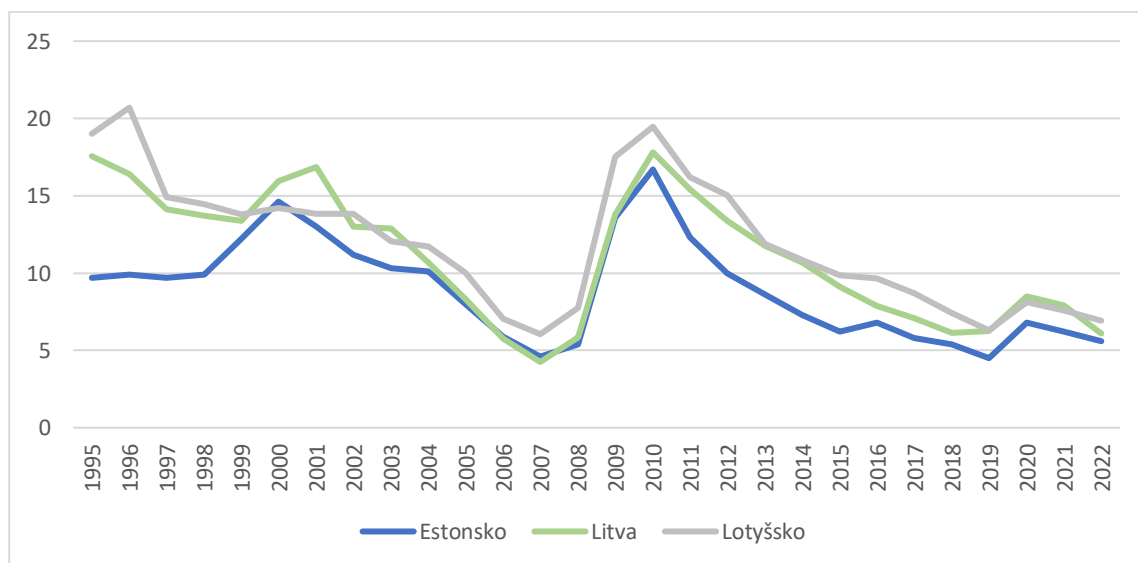
Graf 12: Srovnání vývoje míry inflace ve třech zemích (%)

Zdroj: vlastní zpracování (World Bank, 2023)

4.5.3 Nezaměstnanost

Graf 13: Srovnání míry nezaměstnanosti ve třech zemích (%)

Zdroj: vlastní zpracování (World Bank, 2023)

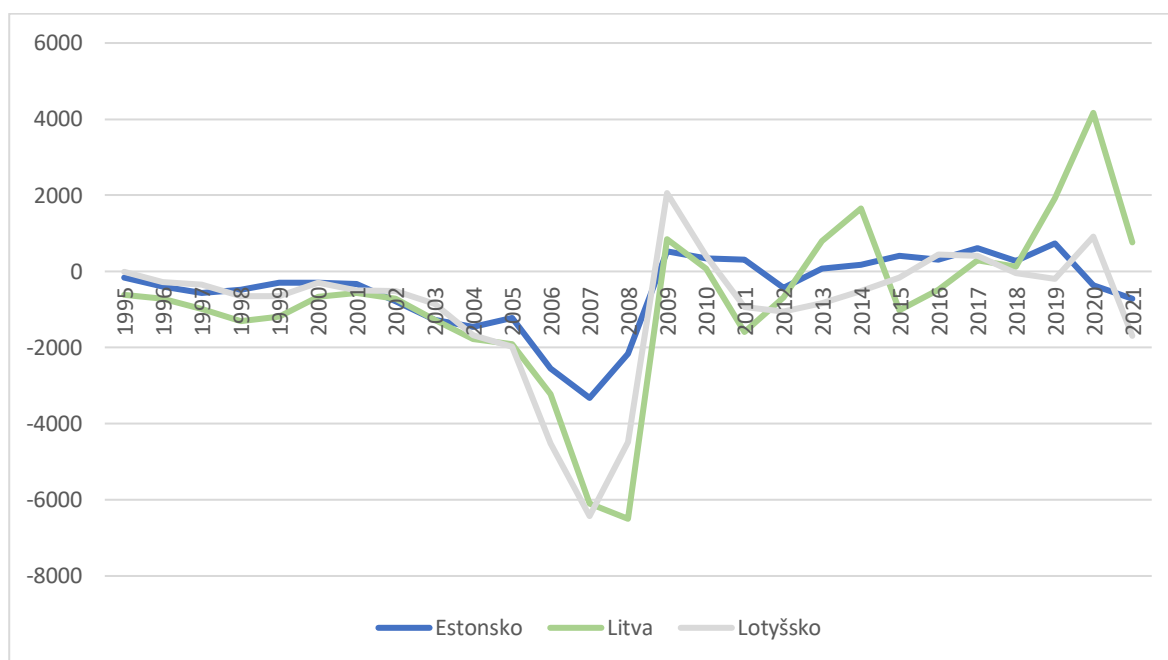
Z grafu vyplývá, že míra nezaměstnanosti v Estonsku dosahovala v roce 1995 nižších hodnot než v Lotyšsku a Litvě. Nejvyšší hodnota 19 % patřila Lotyšsku, zatímco míra nezaměstnanosti v Litvě činila 17,54 %. Ukazatele Estonska a Litvy v důsledku ruské krize zaznamenaly silné změny a na počátku tisíciletí zůstávaly na poměrně vysoké úrovni, zatímco nezaměstnanost v Lotyšsku i přes nejvyšší počáteční úroveň postupovala spíše mírně a měla klesající tendenci. Míra nezaměstnanosti ve všech třech zemích měla od roku 2001 do roku 2007 tendenci klesat, výsledkem čehož bylo celkové snížení úrovně nezaměstnanosti v Estonsku o 8,4 %, v Litvě o 12,59 % a v Lotyšsku o 7,77 %, přičemž odpovídající výsledky činily 4,6 %, 4,25 % a 6,05 %. Podle grafu je zřejmé, že v letech 2004 až 2009 měly Estonsko a Litva téměř totožnou dynamiku ukazatelů. Od roku 2009 do roku 2010 byl zaznamenán prudký nárůst v tempech vývoje míry nezaměstnanosti, což vedlo k nárůstu o 16,7 % v Estonsku, 17,81 % v Litvě a 19,48 % v Lotyšsku. V dalším období, od roku 2011 do roku 2019, byl pozorován klesající trend a hodnoty se téměř přiblížily předkrizovým a činily 4,5 %, 6,26 % a 6,31 %, přičemž nejvyšší hodnotu stále vykazovalo Lotyšsko. V důsledku pandemie, a tedy úbytku počtu pracovních míst, se míra nezaměstnanosti znovu zvyšovala. O rok později došlo k poklesu o 0,4 %, 0,59 % a 0,5 %. Rok 2022 byl poznamenán ještě větším snižováním nezaměstnanosti, ve kterém vedoucí pozici zaujímal Estonsko, následované Litvou a Lotyšskem.

4.5.4 Platební bilance

Podle údajů v grafu měly všechny tři země na začátku období v roce 1995 záporné saldo běžného účtu. Největší schodek ve výši 614,4 mil. USD vykazovala Litva, následovaná Estonskem a Lotyšskem s výsledky 157,8 mil. USD a 16,2 mil. USD. Před začátkem globální krize došlo k posunu v pořadí zemí. Obecně lze říci, že v období před vypuknutím globální krize došlo ke změně v pořadí zemí, kdy se země vzájemně střídaly a přitom si udržovaly záporná salda. Krize přispěla k ještě většímu deficitu běžného účtu, kde byl zaznamenán výrazný pokles do záporných výsledků, z nichž nejvyšší patří Litvě s hodnotou 6498,6 mil. USD. S nástupem roku 2009 se deficit začíná snižovat a zemím se konečně daří dosahovat kladného výsledku. V tomto období tak na prvním místě bylo Lotyšsko s 2,1 mld. USD, za ním následovala Litva s 841,6 mil. USD a Estonsko s 525,7 mil. USD. Ve zbývajícím časovém období vykazovaly ukazatele jednotlivých zemí odlišné hodnoty a měly rostoucí dynamiku. Nejsilnější kolísání bylo zaznamenáno v bilanci Litvy. Společně s Lotyšskem

vykázala v roce 2011 deficit ve výši 1592,2 mil. USD a 943,5 mil. USD. Estonsko se umístilo na nejlepší pozici s přebytkem 304,2 mil. USD. Období mezi lety 2013 a 2020 bylo pro Litvu pamatováno výraznými výkyvy, zatímco údaje pro Estonsko a Lotyšsko vykazovaly mírné tempo růstu. V roce 2020 činil výsledek pandemického roku pro Litvu 4165,5 mil. USD, pro Lotyšsko 918,7 mil. USD a Estonsko utrpělo deficit ve výši 370,2 mil. USD. Na konci analyzovaného období došlo u všech tří zemí k poklesu hodnot, ale Litvě se podařilo ukončit rok s nejmenší ztrátou v ukazateli, a to s kladnou hodnotou 756,5 mil. USD, zatímco Estonsko uzavřelo rok se záporným saldem 709,3 mil. USD. Nejhoršího výsledku dosáhlo Lotyšsko se schodkem 1699,6 mil. USD.

Graf 14: Srovnání salda běžného účtu ve třech zemích (miliony USD)

Zdroj: vlastní zpracování (World Bank, 2023)

5 Výsledky a diskuse

Po analýze jednotlivých kapitol a jejich shrnutí je třeba konstatovat, že zkušenosti Estonska s rozvojem a transformací ekonomiky, které začaly před více než 30 lety, mohou sloužit jako příklad pro mnoho zemí a stojí za to si z nich vzít cenné ponaučení. Republika, která byla pod vlivem centralizovaného plánování Sovětského svazu, se úspěšně transformovala z plánované ekonomiky na volnou tržní ekonomiku a dokázala se dostat na zcela jinou úroveň.

Počátky estonského úspěchu byly položeny již dávno. Když se Sovětský svaz dostal k moci, musela se země smířit s nedokonalou plánovanou ekonomikou a prožila období, které bylo na hony vzdálené od úrovně západoevropských zemí. Neochota Estonců tolerovat další sovětský útlak a snaha co nejrychleji se od něj distancovat vedla k dlouho očekávané nezávislosti v roce 1991, po 50 letech podřízenosti.

Důsledky rozpadu sovětského systému a následného vážného hospodářského poklesu těžce zasáhly estonskou ekonomiku. Důvodem byly především četné nedostatky centrálně řízeného ekonomického systému, které zemi přivedly do stavu trvalých ekonomických problémů a opakujících se finančních potíží.

V prvních letech nezávislého vývoje země trpěla mnoha obtížemi. Situace byla navíc podnícena chybějící vlastní měnou, a tak byla nucena vytvořit nový systém od nuly. Stejně jako mnoho jiných transformujících se zemí zažila po reformách zaměřených na zavedení tržního hospodářství cenový šok.

Země již nedokázala udržet stabilní inflaci a čelila hyperinflaci. V roce 1992 se míra inflace oproti předchozímu roku zvýšila a začala růst nezaměstnanost. Masivní cenová exploze vedla k poklesu výroby. Zhoršil se tak i růst HDP. Důsledkem byl prudký pokles estonského blahobytu.

Tyto události daly zemi silný impuls k nadcházející éře velkých reforem. Zrod nového Estonska začal radikálními opatřeními v roce 1992, ačkoli první pokusy o postupné reformy byly učiněny již krátce před pádem sovětské vlády, koncem 80. let. Nová vláda, v níž se k moci dostali mladí a nadějní akademici, se navzdory svým malým zkušenostem s politikou snažila ze všech sil zlepšit stav země. Bylo rozhodnuto o liberalizaci cen a trhu, byly vytvořeny nové stabilizační řády se změnami především v měnovém a daňovém systému a byla provedena malá i velká privatizace. Pomocí těchto opatření se podařilo odstranit omezení vývozu a dovozu, čímž se zvýšil zahraniční obchod, a v důsledku toho

ekonomika začala stoupat, postupně se snižovala inflace a nezaměstnanost, Estonsko jako první postsovětská země nahradilo rubl vlastní měnou, zavedlo systém měnového fondu, realizovalo jednotný daňový systém a dosáhlo ústavní demokracie.

Po tomto období se země potýkala s problémy způsobenými ruskou finanční krizí v roce 1998, která měla negativní dopad na relativně stabilizované ukazatele blahobytu v ekonomice. V důsledku toho se estonská ekonomika v roce 1999 ocitla v recesi. Došlo k poklesu růstu reálného HDP do záporných hodnot a také ke zvýšení míry nezaměstnanosti.

Navzdory obtížím, s nimiž se vláda setkala, se jí však od začátku nové éry podařilo zajistit rovnováhu ekonomiky a vrátit ji k růstu. K roku 2003 byla zaznamenána nízká inflace a nezaměstnanost, vzrostl HDP i zahraniční obchod. Díky působivému tempu růstu vstoupilo Estonsko 29. března 2004 do NATO a 1. května 2004 do Evropské unie a otevřely se pro něj tak nové perspektivy. Tento den je jistě připomínán jako významné datum a ukazatel uznání úspěchu transformačních reforem Estonska a ekonomiky jako celku.

V letech 2001 až 2007 bylo tempo hospodářského růstu země jedním z nejrychlejších v Evropě. Nezaměstnanost v zemi vykazovala nejnižší hodnoty od období nezávislosti a v ukazatelech HDP došlo k nárůstu. V roce 2007 bylo mezi bývalými republikami Sovětského svazu z hlediska HDP na obyvatele Estonsko na prvním místě. Výrazný hospodářský růst se udržel až do nástupu celosvětového ekonomického poklesu v roce 2008, který zemi zasáhl především nedostatkem vnější poptávky a prudkým poklesem exportního trhu. Průmyslová výroba začala klesat, ovlivnil to i odliv zahraničního kapitálu. Pokles růstu HDP byl pozorován ve většině oblastí činnosti, mírný růst byl zachován pouze v několika sektorech soukromého sektoru. Vysoká nezaměstnanost postihla jak veřejný, tak soukromý sektor. Země byla těžce zasažena dopady krize a její recese byla třetí nejhlubší v EU. Zemi se však podařilo obnovit ekonomiku a dostat se na seznam zemí EU, které dosáhly vysokého hospodářského růstu, a to díky tvrdé politice a řadě reforem zahrnujících pozastavení zvyšování důchodů, DPH, změny ve výdajích, rozpočtu zdravotního pojištění atd.

V roce 2011 tak Estonsko jako první z pobaltských zemí dosáhlo vstupu do eurozóny. V té době byl v republice zaznamenán výrazný ekonomický růst, který v součtu s mírnými výkyvy trval až do roku 2019. V dynamice obchodní bilance a běžného účtu platební bilance byly rovněž zaznamenány pozitivní výsledky.

Dopady recese způsobené virem COVID-19 v roce 2020 se nejvíce promítly do poklesu růstu obchodu a soukromé spotřeby. Tento rok byl pamatován ztrátou pracovních míst a v důsledku toho i zvýšením míry nezaměstnanosti. K zápornému skoku došlo také u

salda běžného účtu. Nejvíce byly zasaženy zpracovatelský, energetický a průmyslový sektor. V boji proti šoku z výsledků pandemie se však Estonsko vypořádalo lépe než ostatní země. V důsledku zmírnění omezení a díky rozsáhlým, účinným a včasným politickým opatřením ke snížení šoku způsobeného koronavirem se ekonomika v roce 2021 zotavila z krize rychleji, než se očekávalo. Byl zaznamenán růst tempa reálného HDP, který výrazně převyšoval dopandemickou úroveň, a mírný pokles nezaměstnanosti, bez ohledu na vysokou inflaci a zůstatky na běžných účtech. V roce 2022 zasáhly důsledky rusko-ukrajinské války na globální i estonskou ekonomiku, což se odrazilo v jejich poklesu. Silný odraz po pandemii způsobil inflační tlaky ještě před válkou. Od konce roku 2021 inflace spotřebitelských cen rostla dvouciferným tempem. Vzhledem k tomu, že válka vedla ke změně cen, jejich zvýšení na komodity vedlo k prudkému růstu cen zboží v zemi a díky tomu dosáhlo rekordně vysoké roční úrovně. Došlo také k poklesu temp růstu HDP. Záporný přínos k HDP měl především sektor nemovitostí, energetika a finanční sektor. Nezaměstnanost však byla stále poměrně nízká. Otázka genderových rozdílů v odměňování však zůstala relevantní, přestože ženy v Estonsku předčily muže ve vzdělávacím systému a měly vyšší úroveň zaměstnanosti než muži. Zlepšení bylo zaznamenáno i v obchodní bilanci. Oproti předchozímu roku došlo také k nárůstu vývozu a dovozu zboží.

Porovnání makroekonomických ukazatelů tří pobaltských zemí zase vedlo k závěru, že v průběhu celého sledovaného období byl ekonomický růst lépe podporován v Estonsku, zatímco výsledky lotyšských a litevských ukazatelů se střídavě nahrazovaly. To lze posuzovat i podle dopadu krizí a jejich důsledků na stav ekonomik těchto republik, v důsledku čehož lze odvodit, že jejich důsledky byly přibližně podobné. V letech 1995 až 2021 zaujímal Estonsko z hlediska HDP na obyvatele vedoucí pozici, a pak následovaly Litva a Lotyšsko. Indikátory inflace byly rovněž na přibližně stejných úrovních, přestože Litva na začátku sledovaného období výrazně zaostávala a měla vyšší míru inflace než její sousedé. Počáteční úrovně nezaměstnanosti těchto tří zemí se od sebe velmi lišily, nicméně se vstupem do nové éry se hodnoty vyvíjely na podobných úrovních. Před další dvě srovnávané země se stejně jako dříve dokázalo dostat Estonsko, následované Lotyšskem a až v posledním roce Lotyšsko ztratilo náskok před Litvou. Největší výkyvy byly u těchto tří zemí zaznamenány u salda běžného účtu. V první polovině sledovaného rozmezí byly hodnoty tohoto ukazatele většinou záporné, zatímco druhá polovina byla doprovázena jeho nestabilním vývojem. Změny v parametru Estonska byly nejpostupnější, zatímco pro Lotyšsko a Litvu byly zaznamenány výrazné skoky.

6 Závěr

Tato diplomová práce byla věnována výzkumu ekonomického rozvoje Estonské republiky po získání nezávislosti. Hlavním cílem byla analýza makroekonomických ukazatelů, konkrétněji hrubého domácího produktu, míry inflace, míry nezaměstnanosti a platební bilance se stanovením časového období mezi lety 1995 a 2022. Dílčím cílem práce bylo identifikovat hlavní faktory, které ovlivnily změny vybraných ukazatelů za zvolené období. Dalším dílčím cílem práce bylo také provést komparativní analýzu změn makroekonomických ukazatelů Estonska s jeho blízkými sousedy – zeměmi, které vznikly po zániku Sovětského svazu – Lotyšskem a Litvou.

Diplomová práce byla rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části byly představeny a definovány klíčové pojmy makroekonomie, které umožňují posoudit stav ekonomiky země a které byly dále aplikovány a zaujímaly hlavní místo v praktické části diplomové práce. K vysvětlení výše uvedených pojmů byla použita odborná literatura, především českých a zahraničních autorů.

Praktická část diplomové práce byla zaměřena na ekonomický rozvoj Estonska, které je jednou z nejmocnějších zemí bývalého Sovětského svazu. Byla provedena podrobná analýza vývoje země, počínaje charakteristikou, krátkou historií, realizovanými účinnými reformami, konče rozsáhlým popisem výkyvů uvedených ukazatelů ekonomiky a jejich porovnáním s ukazateli pobaltských zemí. Pro vyhodnocení indikátorů byly použity různé grafy, pomocí kterých byla sekundární data zpracována a dále podrobně komentována.

V souhrnu je možné poznamenat, že zvolené časové rozmezí umožnilo podrobný popis změn, ke kterým došlo během celého období po nezávislosti. Navzdory několika zlomovým okamžikům, posledních více než třicet let lze považovat za prosperující období ve formování a ožívání úspěšné ekonomiky.

Dopady krizí, které postihly ekonomiku v globálním měřítku, samozřejmě ovlivnily i stav vývoje Estonska. V první řadě čelila důsledkům krize, která vznikla v Rusku, jejíž impulsem byla i vypuknutí asijské finanční krize. V Estonsku tento výsledek vedl k poklesu tempa růstu HDP a začátku zvyšování míry nezaměstnanosti, ale dokázala se s obtížemi překonat. Druhou krizí, která měla nejsilnější dopad nejen na Estonsko, ale na celý svět, byla světová ekonomická krize, která měla původ ve Spojených státech. Výsledkem v zemi byl silný pokles úrovně HDP, který ovlivnil veřejný i soukromý sektor, vysoká nezaměstnanost a omezení exportního trhu. I když důsledky silně ovlivnily situaci země, dokázala se dostat

z těžkého stavu a pokračovala v prosperitě ekonomiky až do období koronaviru, jehož důsledky přispěly ke zhoršení makroekonomických hodnot. K výrazným změnám došlo zejména v míře nezaměstnanosti, která měla za následek prudké zvýšení její úrovně. A také došlo k poklesu růstu obchodu a soukromé spotřeby. S jeho následky se ale země dokázala zvládnout. Dopad války mezi Ruskem a Ukrajinou se odrazil ve snížení kromě globální také estonské ekonomiky. Prudký nárůst inflace byl zaznamenán v důsledku rostoucích cen komodit. Míra nezaměstnanosti byla navzdory tomu méně ovlivněna důsledky. Tempo růstu HDP po zvýšení v roce po pandemii pokleslo, stejně jako vývoj platební bilance běžného účtu.

V závěrečné kapitole analytické části bylo provedeno srovnání ekonomik pobaltských zemí. Za celé sledované období bylo zřejmé, že výkonnost Estonska se i přes periodické výkyvy nacházela na lepší pozici než Lotyšsko a Litva a estonská ekonomika jako celek zaujala silnější pozici.

Přesto je třeba poznamenat, že všechny tři země, na rozdíl od mnoha zemí bývalého sovětského režimu, odvedly obrovský kus práce při dosahování ekonomických úspěchů a mezinárodních vztahů, které se vytvořily během období samosprávy jako nezávislé státy.

7 Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

BRČÁK, Josef, Bohuslav SEKERKA a Dana STARÁ. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-492-3.

ČERNOHORSKÝ, Jan a Petr TEPLÝ. *Základy financí*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3669-3.

DVOŘÁČEK, Jiří a Peter SLUNČÍK. *Podnik a jeho okolí: jak přežít v konkurenčním prostředí*. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-224-3.

HOLMAN, Robert. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-541-1.

JUREČKA, Václav a kol.. *Makroekonomie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4386-8.

KADEŘÁBKOVÁ, Anna a Václav ŽDÁREK. *Makroekonomická analýza*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. ISBN 80-86730-05-0.

KARJAHARM, Toomas a Andres ADAMSON. *Povorotniye momenti istorii Estonii*. Tallin: Izdatelstvo Argo, 2008. ISBN 978-9949-438-32-7

LAAR, Mart. *Little Country That Could*. London: Centre For Research Into Post Communist Economies, 2002. ISBN 0-948027-40-1

LAUR, Mati, Tonis LUKAS, Ain MAESALU, Ago PAJUR a Tonu TANNBERG a Ain MAESALU. *History of Estonia*. Tallin: Avita, 1997. ISBN: 9985-2-0324-0.

LIPOVSKÁ, Hana. *Moderní ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0120-7.

LOBACHEVA, Elena. *Ekonomicheskaya teoriya*. Moskva: Izdatelstvo Urait, 2012. ISBN 978-5-9916-1456-6.

MANKIW, N. Gregory. *Principles of Economics*. 6th Edition Mason: South-Western Cengage Learning, 2012. ISBN 978-0-538-45305-9.

MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3.

MISIUNAS J. Romuald a Rein TAAGEPERA, *The Baltic States, Years of Dependence 1940-1990*. California: University of California Press, 1993. ISBN 0-520-088227-3

PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*. 3. vydání. Slaný: Melandrium, 2007. ISBN 978-80-86175-58-4.

ROJÍČEK, Marek, Vojtěch SPĚVÁČEK, Jan VEJMĚLEK, Eva ZAMRAZILOVÁ a Václav ŽDÁREK. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5858-9.

SAMUELSON, Paul A. a William D. NORDHAUS. *Economics*. 19th Edition, New York: McGraw-Hill, 2009. ISBN 978-0-07-351129-0.

SOUKUP, Jindřich, Vít POŠTA, Pavel NESET, a Tomáš PAVELKA. *Makroekonomie*. 3. vydání. Praha: Management Press, 2018. ISBN 978-80-7261-537-7.

SUBRENAT, Jean-Jacques. *Estonia, Identity and Independence*. Amsterdam – New York: Editions Rodopi B.V., 2004. ISBN: 90-420-0890-3

TAYLOR, Timothy a Steven A. GREENLAW. *Principles of Economics*. Houston: OpenStax, 2014. ISBN 978-1-947172-28-9.

VECHKANOV Grigori a Galina VECHKANOVA. *Makroekonomika*. Sankt-peterburg: Piter Press, 2007. ISBN 978-5-91180-108-3.

VLČEK, Josef a kol. *Ekonomie a ekonomika*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-103-X.

Internetové zdroje

ALEKSANDROVA, Masha. Estoniya: rinochniye reformi v razgar totalitarizma. BBC News [online]. 2011 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z:

https://www.bbc.com/russian/international/2011/01/110120_estonia_reforms

Britannica. Baltic War of Liberation [online]. 2023 [cit. 2023-01-11]. Dostupné z:

<https://www.britannica.com/event/Baltic-War-of-Liberation>

Britannica. History of Estonia [online]. 2023 [cit. 2023-01-11]. Dostupné z:

<https://www.britannica.com/place/Estonia/History>

Britannica. Independence lost [online]. 2023 [cit. 2023-01-11]. Dostupné z:

<https://www.britannica.com/place/Estonia/Independence-lost>

Businessinfo.cz. Estonsko [online]. 2022 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z:

<https://www.businessinfo.cz/navody/estonsko-souhrnna-teritorialni-informace/2/>

CEE Multi-Country News Center. Estonia leading the way in e-governance with above CEE average digitalization level. Microsoft [online]. 2022 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z:

<https://news.microsoft.com/en-cee/2022/05/10/estonia-leading-the-way-in-e-governance-with-above-cee-average-digitalization-level/#:~:text=Estonia%20is%20considered%20to%20be,%2C%20digital%20transformati on%2C%20and%20technologies.>

Eesti Pank. Annual economic indicators for Estonia [online]. 2023 [cit. 2023-03-02].
Dostupné z: <https://statistika.eestipank.ee/#/en/p/MAJANDUSKOOND/r/2053/1902>

Eesti Pank. Annual Report 1993. Estonian Economy in 1993 [online]. 2023 [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: <https://www.eestipank.ee/en/annual-report-1993-estonian-economy-1993>

European Commission. A successful euro changeover in Estonia [online]. 2013 [cit. 2023-01-0-14]. Dostupné z:
https://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/estonia_euro_en.htm#:~:text=As%20from%201%20January%202011,States%20of%20the%20European%20Union.

European Commission. EU INITIALS FREE TRADE AGREEMENT WITH ESTONIA [online]. 1994 [cit. 2023-01-17]. Dostupné z:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_94_649

Income tax and basic exemption. Republic of Estonia, Estonian Tax and Customs Board [online]. 2023 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.emta.ee/en/business-client/taxes-and-payment/income-and-social-taxes/income-tax-and-basic-exemption>

Internet archive. EESTI PANK 1919-1992 [online]. 2007 [cit. 2023-01-24]. Dostupné z:
<https://web.archive.org/web/20070609121510/http://www.bankofestonia.info/pub/en/yldine/pank/ajalugu/Ajalugu/ajalugu.html?objId=306762>

LUMISTE, Runno, Robert PEFFERLY a Alari PURJU, Estonia's economic development: trends, practices, and sources [online]. 2008 [cit. 2023-02-21].
<https://documents.worldbank.org/pt/publication/documents-reports/documentdetail/280881468025510249/estonias-economic-development-trends-practices-and-sources>

OECD Economic Surveys, Baltic States, A Regional Economic Assetment [online]. 2000 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-baltic-states-2000_eo_surveys-bst-2000-en

OECD, Work on Support for Fossil Fuels [online]. 2023 [cit. 2023-01-04]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/fossil-fuels/>

Parliament of Estonia. Official website [online]. 2023 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://www.riigikogu.ee/en/>

Republic of Estonia, Ministry of the Environment. Mineral Resources. Official website [online]. 2021 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://envir.ee/en/water-forest-resources/mineral-resources>

Riigiportal. Information about Estonia [online]. 2023 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.eesti.ee/en/republic-of-estonia/republic-of-estonia/information-about-estonia>

RODIONOV, Kirill. Bistriye reformi. Estonskiy recept. Forbes [online]. 2010 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.forbes.ru/ekonomika-column/vlast/61068-bystrye-reformy-estonskii-retsept>

Ruber Zeppelin. Nalogi v Estonii v 2021-m godu. [online]. [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://estoniancompany.eu/nalogi-v-estonii-v-2021-m-godu>

Statistics Estonia. Official website [online]. 2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.stat.ee/en>

THE WORLD BANK. Official website [online]. 2023 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/>

Unesco. Estonia [online]. 2023 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://www.unesco.org/en/countries/ee>

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1: Poptávková inflace	23
Obrázek 2: Nabídková inflace	24

8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1: Vertikální struktura platební bilance	34
--	----

8.3 Seznam grafů

Graf 1: Meziroční změna tempa růstu reálného HDP (%)	49
Graf 2: Vývoj HDP v Estonsku v běžných cenách (miliony EUR)	49
Graf 3: Vývoj inflace v Estonsku (%)	52
Graf 4: Vývoj roční míry nezaměstnanosti v Estonsku (%)	54
Graf 5: Vývoj roční míry nezaměstnanosti podle pohlaví v Estonsku (%)	56
Graf 6: Vývoj míry nezaměstnanosti ve věkové skupině 15-24 let v Estonsku (%)	57
Graf 7: Dynamika salda běžného účtu platební bilance Estonska (miliony EUR)	58
Graf 8: Dynamika obchodní bilance Estonska (miliony EUR)	60
Graf 9: Hlavní exportní země Estonska v roce 2022	62
Graf 10: Hlavní importní země do Estonska v roce 2022	63
Graf 11: Srovnání dynamiky HDP na obyvatele ve třech zemích (USD)	65
Graf 12: Srovnání vývoje míry inflace ve třech zemích (%)	66
Graf 13: Srovnání míry nezaměstnanosti ve třech zemích (%)	66
Graf 14: Srovnání salda běžného účtu ve třech zemích (miliony USD)	68

8.4 Seznam použitých zkratk

CPI – Index spotřebitelských cen

DM – Deutsche Mark

EEK – Estonská koruna

EU – Evropská unie

HDP – Hrubý domácí produkt

ILO – Mezinárodní organizace práce

NATO – Severoatlantická aliance

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN – Organizace spojených národů

PPI – Index cen výrobců

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

UNESCO – Organizace OSN pro vzdělávání, vědu a kulturu